

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ**

Кафедра технології виробництва і переробки продукції тваринництва
Спеціальність 204 – “ ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ
ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ”

Рекомендувати до захисту
Зав. кафедри _____ Р. Л. Сусол
“ _____ ” _____ 2020 р.

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЖЕРЕБЦІВ-ПЛІДНИКІВ
ФРАНЦУЗЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ НА РИСИСТИХ КОБИЛАХ
УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ ТА ОЦІНКА РОБОТОЗДАТНОСТІ
ОТРИМАНОГО МОЛОДНЯКУ В УМОВАХ ФІЛІЇ "ОДЕСЬКИЙ
ШОПДРОМ" ДП "КОНЯРСТВО УКРАЇНИ"**

04.01.-МР. 01 24 19 09

Виконавець:

студентка ІІ курсу маг. _____

А. І. Чебан

Науковий керівник:

к. с.-г. наук, доцент _____

С.Ю.Косенко

Рецензент:

д. с.-г. наук, професор _____

Одеса - 2020

ЗМІСТ

Реферат		4
Перелік умовних скорочень		5
Вступ		6
Розділ 1	Огляд літератури	8
1.1.	Історія створення російської рисистої породи	8
1.2.	Характеристика французької рисистої породи	11
1.3.	Сучасний стан російської породи: основні лінії та внутрішньопородні типи	16
1.4.	Методи удосконалення коней російської рисистої породи за допомогою французьких плідників	20
	Заключення з огляду літератури	23
Розділ 2	Матеріал, умови і методика виконання роботи	25
2.1.	Місце та об'єкт досліджень	25
2.2.	Методика виконання роботи	27
Розділ 3	Розрахунково-технологічна частина	30
3.1.	Технологія утримання та годівлі рисаків на іподромі	30
3.2.	Особливості тренінгу та випробувань рисаків на іподромі	35
3.3.	Аналіз генеалогічної структури та порівняльна характеристика робочих якостей рисаків різного походження	40
3.4.	Економічна ефективність випробувань коней рисистих порід на Одеському іподромі	56
Розділ 4.	Охорона довкілля	59
Висновки		63
Пропозиції		64
Список літератури		65
Додатки		69

РЕФЕРАТ

випускної роботи магістра спеціальності 204 - «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» факультету ВМтаБТ Одеського державного аграрного університету Лепехи А.І. на тему: «Ефективність використання жеребців-плідників французької рисистої породи на рисистих кобилах української селекції та оцінка роботоздатності отриманого молодняка в умовах філії "Одеський іподром" ДП "Конярство України"»

Випускна робота складається з 74 сторінок друкованого тексту, містить в собі 21 таблицю та 5 додатків; для її написання було вивчено та оброблено 41 літературне джерело.

Актуальність теми. В даній роботі вивчаються методи поліпшення робочих якостей коней російської рисистої породи, як за допомогою прилиття крові плідників французької рисистої породи, так і шляхом вдосконалення системи та методів тренінгу рисаків на іподромі.

Мета роботи: проаналізувати сучасний стан племінної бази кінних господарств України, систематизувати за жвавістю франко-російське помісне поголів'я рисаків, провести порівняльну характеристику роботоздатності російських і помісних коней рисистих порід та розрахувати економічну ефективність використання французьких плідників на поголів'ї кобил російської рисистої породи вітчизняної селекції в умовах Одеського іподрому.

За результатами досліджень встановлено, що у дворічному віці потомки вітчизняних плідників переважають помісний молодняк у середньому на 6,2 сек, а у трирічному потомство французьких плідників переважають за жвавістю рисаків вітчизняних ліній на 2 сек та чотирирічному на 4,5 сек. Також поголів'я помісних рисаків переважає поголів'я рисаків вітчизняної селекції за кількістю перемог у загальних призах на 3,1%, однак поступається кількістю перемог у традиційних призах на 7,8%.

Економічна ефективність випробування коней на іподромі є збитковою у зв'язку з відсутністю державного фінансування та роботи тоталізатору.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Умовне позначення, скорочення	Розшифровка
ВХ	висота в холці
гол	голів
грн.	гривня
жер	жеребець
КДТ	коса довжина тулубу
к.з.	кінний завод
коб	кобила
ОГ	обхват грудей
ОП	обхват п'ястка
ПВ	приватний власник
ПСП	приватне сільськогосподарське підприємство
ПР	племенрепродуктор
СФГ	селянське фермерське господарство
с	секунда
хв	хвилина

ВСТУП

В умовах ринкової економіки галузь конярства як складова сільськогосподарського виробництва України кардинально змінилася за своїм станом, призначенням та напрямом розвитку. Сучасні резерви галузі конярства у збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції ще не використані. Незважаючи на те, що країна володіє непоганою племінною базою, галузь практично неконкурентоспроможна на міжнародному ринку, не дає прибутків і поступається світовим породам за призовою та спортивною роботоздатністю.

Низька якість рисистого молодняка не відшкодовує збитків на його вирощування, утримання тренінг та випробування. Однією з основних причин цього є відсутність плідників високої якості. Жеребці вітчизняної селекції через ряд причин значно поступаються за призовою роботоздатністю світовим досягненням.

Враховуючи недостатність якісних жеребців-плідників російської рисистої породи вітчизняної селекції, а також досвід країн з розвиненим кіннозаводством, де широко практикується обмін та закупівля кращого за показниками роботоздатності племінного матеріалу для збагачення генофонду порід та підвищення якості основних селекційних ознак, фахівці прагнули використовувати племінний матеріал стандартбредних рисаків з країн Західної Європи та Америки.

Захоплення схрещуванням зі стандартбредним рисаком призвело до того, що останнім часом родоводи російських рисаків занадто насичені кличками стандартбредних плідників, часто невисокої якості, що негативно позначається на призовій роботоздатності, погіршує запряжний тип та екстер'єрні якості коней.

Альтернативою поглинального схрещування російського рисака зі стандартбредним є помірне використання плідників французької рисистої породи. В Україні є певний досвід використання плідників французької селекції для покращення російської рисистої породи, який дав досить непогані результати.

Актуальність теми. Удосконалення російського рисака, як однієї з найбільш жвавих порід, робить його конкурентоспроможним на міжнародному рівні. В даній роботі вивчаються методи поліпшення робочих якостей коней російської рисистої породи, як за допомогою прилиття крові плідників французької рисистої породи, так і шляхом вдосконалення системи та методів тренінгу рисаків на іподромі.

Метою роботи було проаналізувати сучасний стан племінної бази кінних господарств України, систематизувати за жвавістю франко-російське помісне поголів'я рисаків, провести порівняльну характеристику роботоздатності російських і помісних коней рисистих порід та розрахувати економічну ефективність використання французьких плідників на поголів'ї кобил російської рисистої породи вітчизняної селекції в умовах Одеського іподрому.

Для досягнення мети вирішувались наступні завдання:

- вивчення умов утримання, годівлі та догляду за рисаками в умовах Одеського державного іподрому;
- аналіз методів тренінгу, що застосовуються до коней рисистих породи різних статево-вікових груп на Одеському іподромі;
- аналіз генеалогічної структури коней рисистих порід, що випробуються на Одеському іподромі;
- оцінка ефективності випробувань рисаків різного походження в умовах іподрому.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Історія створення російської рисистої породи

Початком роботи по виведенню російської рисистої породи слід вважати кінець XIX століття, коли ряд російських кінних заводів почали схрещувати орловських рисаків з американськими. Проводячи це схрещування і подальше розведення помісей, кіннозаводчики не ставили собі за завдання вивести нову породу. Але, схрещуючи орловського рисака з американським, щоб мати більш жвавого коня для іподрому, вони отримали багато помісного матеріалу, який вже після революції був використаний для виведення російської рисистої породи.

Після громадянської війни метисів, які уціліли, і деяких класних американських рисаків продовжували випробувати на іподромах СРСР. У 1928 році був прийнятий план розвитку орлово-американського кіннозаводства. Оскільки американські рисаки з ідеологічних причин в країну більше не завозилися, було прийнято рішення розводити метисів між собою, звертаючи увагу на жвавість, а також враховуючи екстер'єрні показники (зріст, коса довжина тулуба, ширина грудей, обхват п'ястка). Метою виведення нової породи було не тільки випробування на іподромах, але, навіть у великій мірі, отримання коней, здатних до роботи в будь-якому вигляді упряжі. [5, 23]

Значно змінилися також середні проміри рисаків. До 1938 року середня висота в холці кобил у кінних заводах збільшилася до 156,5 см, коса довжина тулуба - до 156,3 см, обхват грудей - до 174,9 см і обхват п'ястка - до 19 см. За десятиліття згладилася різниця в промірах помісного рисака і чистопородного орловського. Це дозволило вже в плані селекційно-племінної роботи розробити єдиний стандарт розвитку для обох рисистих порід. [8]

Великим кроком уперед стала розробка планів селекційно-зоотехнічної роботи у всіх кінних заводах, які розводять рисаків. В перспективній частині планів було намічено, з якими типами вестиметься робота кінних заводів і в

якому напрямку передбачено їх удосконалення. Була спланована робота з лініями з розрахунком на міжлінійне розведення без вимушеного спорідненого спаровування, намічені шляхи вдосконалення існуючих та виведення нових більш прогресивних ліній. [1]

Особлива увага приділялася розробці таких способів утримання і годівлі, які сприяли удосконаленню цінних породних властивостей рисаків. Нарешті, були дані основні кількісні та якісні показники з випуску племінної продукції. Успіху племінної роботи з новою породою багато сприяло застосування при відборі і підборі знову розробленої в цей час комплексної оцінки – бонітування [7,9].

Протягом наступних двадцяти років кінними заводами СРСР була виконана величезна робота по відборі жеребців і кобил бажаного типу, тренінгу та випробуванням їх на іподромах, у результаті яких у 1949 році нова порода була офіційно визнана і отримала назву російської рисистої. Спочатку планувалося розводити цих коней "в собі", іноді зі зворотним схрещуванням з орловськими рисаками, а прилиття американської крові до цих рисаків вже не планувалося. При цьому аж до 1949 року цих коней називали "орлово-американською" або "російсько-американською» породою, оскільки назва «російський рисак» в той момент застосовувалася тільки до орловських рисаків, виведених в Росії [3].

У цей час російські рисаки вже не були американо-орловськими метисами, а були самостійною породою коней, здатну на жвавий і стійкий рисистий хід. За екстер'єром російські рисаки поступалися орловським рисакам в породності і нарядності, але були набагато гармонійніше американського рисака. За жвавістю російські рисаки були жвавіші орловських, але тихіше американських рисаків. Свої жвавісні здібності російські рисаки неодноразово демонстрували і за кордоном [14].

Однак починаючи з 1961 року, через бажання підвищити жвавість російського рисака, із США в СРСР радянськими кіннозаводчиками знову почали завозитися жеребці, а також меншою мірою кобили американської

породи. У радянські часи племінну роботу з породою вели наступні кінні заводи: Олександрівський Курської області, Дібрівський Полтавської області, Єланський Саратовської обл., Смоленський та ін [17].

Спочатку робота з поліпшення жвавості російського рисака носила систематичний характер, куплені в якості плідників американські жеребці були доброї якості і в результаті жвавість російського рисака дійсно покращилася, при тому, що зовнішній вигляд російського рисака залишався незмінний. Однак у наступні десятиліття приплив американських рисаків в СРСР, а потім в Росію підсилювався, схрещування стали носити безладний характер, багато плідників знову були не кращої якості, через що створена в середині ХХ століття порода російський рисак поступово перетворилася у звичайну російсько-американську помісь з явною перевагою американської крові [27, 35].

Більшість сьогоденних російських рисаків за екстер'єром мають мало спільного з російськими рисаками ще двадцятирічної давності. Старі лінії російської рисистої породи, що ведуться до помісей царських часів, були беззворотньо загублені [21].

Весь період створення породи з 1890 по 1941 роки (що почався з розведення "метисів" і закінчився виведенням нової породи) А. Н. Владикін [8] розбиває на три етапи.

Перший етап - з 1870 по 1917 роки. Він характеризується широким застосуванням міжпородного схрещування як промислового методу, частковим використанням поглинального схрещування і методу прилиття крові. Мета роботи - отримання спеціалізованого призового рисака.

Другий етап - з 1917 по 1926 роки. Він характерний вимушеним використанням помісей для розведення "в собі", частковим застосуванням міжпородного схрещування з американськими рисаками і зворотного схрещування з орловськими. Цілі розведення, в основному, залишалися ті ж, що і при революції - отримання жвавого призового коня, правда, з дещо більшими вимогами до типу рисака як масового поліпшувача.

Третій етап - з 1926 по 1941 роки. У цей період була організована вже планова селекційно-зоотехнічна робота з метою виведення нової породи. Основний метод роботи - широке застосування виробничого схрещування з частковим використанням зворотнього схрещування з орловським рисаком. У роботі з виведення нової породи висувуються окремі кінні заводи у них створюються нові лінії рисаків. Величезне значення для виведення породи мали значно поліпшені умови годівлі та утримання племінного складу але головним чином, вирощування молодняка [9].

1.2. Характеристика французької рисистої породи

Французький рисак - одна з наймолодших рисистих порід: її студбук (племінна книга) був відкритий тільки в 1906 році. А якщо врахувати, що ця порода розвивалася самотійно, а не на основі вже існуючих призових рисистих порід, то якісний стрибок від універсального коня "на всі випадки життя" до іподромного бійця, що претендує на перше місце в світі, виглядає ще більш вражаючим. Французи створили породу по-справжньому конкурентоспроможну, яка при цьому має "своє обличчя" [22].

Французький рисак - окрема гілка англо-нормандської породи, при селекції якої приділялася увага бігу коня риссю. Немає нічого дивного, що у Франції, яка має багаті традиції проведення перегонів, була виведена власна племінна лінія рисаків. Цей процес почався ще в XIX столітті. В селекції використовували чистокровних верхових, напівкровних коней, норфолкських родстерів і нормандських кобил. Племінна книга породи ведеться з 1922 року.

Англо-нормандська кров поклала початок породі чудових рисаків, що включала п'ять племінних ліній: Конкеран, Норман, Лаватер, Фаетон і Фунсо. У наступні роки для поліпшення жвавісних якостей в породу додавалася кров стандартбредів, але в 1937 році «Племінна книга французьких рисаків» була закрита для коней нефранцузького походження, і лише в останні роки її трохи

привідкрили для суворо обмеженого числа ретельно відібраних помісей французів з стандартбредними [24].

Перші рисисті перегони у Франції проводилися не в упряжі, а верхом і проходили у 1806 році на Марсовому полі в Парижі. По мірі вікової популярності цього виду спорту будувалися спеціальні іподроми, перший з яких був відкритий в Шербурзі. Біга були офіційно схвалені в 1816 році імператорським декретом [6].

У Франції фактично ніколи повністю не відмовлялися від верхових рисистих перегонів. Приблизно десять відсотків випробувань проводяться під сідлом, і це робить значний вплив на розвиток породи. Так як верхові рисаки несуть на собі досить велику вагу, вони повинні відповідно мати міцний склад, хороший баланс і рівний хід. Пізньоспілі французькі рисаки в старшому віці перевершують американських, особливо в бігах на довгі дистанції і у випробуваннях під сідлом.

Головними змаганнями французьких рисистих коней у Франції вважається Приз Америки (2650 м), який є еквівалентом Чемпіонату Європи з гладких скачок різного віку на Приз Тріумфальної Арки . Найважливішим у світі з верхових рисистих призів вважається Приз де'Корнюльє. Родина французького рисака - Нормандія, яка ще в середні століття славилася своїми великими і сильними кіньми. У XIX столітті на базі старовинної нормандської породи почала формуватися нова популяція , що отримала назву англо-нормандської. Великий вплив на неї зробили англійські породи - чистокровна верхова і норфолькська . Спочатку універсальна , згодом англо- нормандська порода розділилася на три типи , що дали в XX столітті початок трьом різним породам: верховій , запряжній (кобб) і рисистій [22, 31, 35].

У 1827 році генерал Удіно, сам того не підозрюючи, поклав початок історії французького рисистого спорту: він побився об заклад , що проїде верхи на своїй кобилі риссю, не змінюючи алюру, 28 кілометрів протягом години. А якісний стрибок у жвавості рисаків стався наприкінці XIX століття з появою

видатного іподромного бійця і плідника Фусшія , який зіграв таку ж роль при формуванні французького рисака , як Гамблентоніан в США і Барс I в Росії.

Від інших рисистих порід французька відрізняється тим, що спочатку її використання було верхово-запряжним. Таке різноманітне використання коней не сприяло високій жвавості, і французькі рисаки на доріжці іподрому істотно поступалися іншим рисистих порід. Перевершували їх по жвавості і орловські рисаки. З успіхом виступали у Франції Перець, Вірний, Люб'язний та інші. Деякі з них залишили свій слід у французькій рисистій породі, як , наприклад, рекордист на довгі дистанції вороний Козир, який став потім відмінним плідником [6]. Але все ж французькі кіннозаводчики стійко дотримувалися національних особливостей випробувань і не змінювали напрямок селекції.

У 1920 році був заснований найбільший міжнародний європейський приз. Закінчилася світова війна, підписаний Версальський мир, союзники святкували перемогу. Було вирішено назвати приз на честь Америки. Цей приз і сьогодні вважається найпрестижнішим, його умови повністю відповідають особливостям випробувань французьких рисаків - довга дистанція (2700 м), поле учасників у 18 голів, старт приймається з повороту (вольтстарт) і без фіксованих номерів [19].

Для французьких рисаків 20-і роки стали часом перемог. Це був час триумфу знаменитої Урані (1920 р.н.), першої "королеви" рисистих перегонів в Європі, яка тричі виграла приз Америки. Встановлений нею європейський рекорд на 3200 м (4.21) був побитий лише в 1938 році орловцем Уловом (4.20,6) [40]. Але вже в наступному десятилітті французькі рисаки вступили в жорстку конкуренцію з претендентами на світову першість - американськими рисаками , які сім разів перемагали в призі Америки , виступаючи в кольорах своїх німецьких та італійських власників. З'явилися і франко -американські поміси, діти кращих французьких кобил, в тому числі Урані. Перед французькими кіннозаводчиками постало питання: яким шляхом піти? Продовжити настільки вигідні схрещування або спробувати зберегти національну породу в чистоті? У цей складний момент Асоціація рисистого

кіннозаводства Франції на чолі з Рене Бел'єром прийняла рішення - з 1937 року закрити студбуки. Тепер всі коні, занесені в племінну книгу до цього моменту, вважалися французькими рисаками, а помісі, народжені після 1937 року, в розведення не допускалися і не мали права брати участь у закритих призах для вітчизняних рисаків - їх можна було використовувати тільки в інших країнах [36]. У підсумку частка прилиття французькому рисаку американської крові виявилася дуже невеликою. На озброєнні французьких кіннозаводчиків залишилися випробування, ретельна селекція і спрямована племінна робота. І результати цієї роботи не забарилися.

У 1951-53 роках радянські рисаки на березі Чорного моря, в Одесі, побили рекорди на всіх дистанціях. Жест став першим «двохвилинним» рисаком Європи. З успіхом виступили наші рисаки і в Швеції. Тоді було вирішено виступити на головному іподромі Європи - Венсені, в призі Америки. На щастя, підвів залізничний транспорт: наша команда запізнилася на головний приз, що став здобиччю великої Желінотт. Участь в інших призах показало, що наші рисаки не можуть виграти у французьких. Таке ж потрясіння очікувало і американських кіннозаводчиків і наїзників, коли в 1958 році на іподромах США протягом двох місяців гастролював великий Жамен. Він перемагав кращих рисаків американського континенту на всіх дистанціях від 1 до 1,5 миль і показав кращу жвавність 1.58,4 [19].

Поява таких коней виявилась несподіванкою. Американський рисак, що спеціалізувався на дистанції в 1 миль, в гітових призах до 2000 м ще міг конкурувати з французьким, але на довгих дистанціях досягнення французів були дивні. У 60-ті роки почалося і не припиняється досі суперництво рисаків двох континентів. Кращі представники обох порід зустрічалися в найбільших призах - призі Америки (2700 м, Франція), Елітлопп (2700 м, Швеція), Інтернейшнл Трот (2011 м, США). Але якщо американські рисаки за останні сорок років змогли виграти призі Америки тільки п'ять разів, то французькі - 34 (сороковим переможцем став італійський Варенн). У призі Інтернейшнл Трот (

неофіційному чемпіонаті світу) американські рисаки перемагали в 14 стартах, французькі - в 13 [41].

Заборона на схрещування з американськими рисаками протрималася до середини 80-х років, потім було прийнято рішення про обмежене використання шести кращих американських жеребців-плідників: Спіді Крауна, Спіді Сомоллі, Бонешіша, Супер Боула, Ройял Престижа і Першинга [18]. Але незважаючи на те, що від цього вторинного прилиття американської крові були отримані прекрасні іподромні бійці і плідники (Бівте д'Ану, Дефі д'Ану, Тарас Бульба, Коктейль Джет та інші), на початку 90-х років студбук був знову закритий. Сьогодні закритий студбук мають тільки дві рисисті породи - французька і орловська.

Розведення в чистоті ніяк не заважає французькому рисаку вдосконалюватися у своєму напрямку. Рекорди на довгі дистанції, встановлені французькими рисаками, поки недосяжні для коней інших порід. Так, чистопородний "француз" до четвертого коліна шестирічний Женераль дю Поммо в призі Америки у 2000 році встановив рекорд призу - 3.16,3 на 2700 м. На рахунку цього жеребця - перемоги в головних традиційних призах у всіх віках. Не менш вражаючі успіхи Гобернадора: протягом трьох місяців він зайняв друге місце в призі Корнул'є, потім переміг у призі Франції, встановив світовий рекорд в призі Парижа (1.14,1) і, нарешті, виграв в Ніцці Критеріум Лазурного Берега [37].

Від старої нормандської породи французький рисак успадкував великий ріст, масивність, костистість, а від норфолькських рисаків - здатність до жвавої риси. Висота в холці в середньому 165 см. Французький рисак - сильний і міцний кінь з великим запасом енергії. У нього короткий сильний корпус, дуже міцний скошений круп, довгі сильні ноги і міцні бабки. У коней хороший баланс і рівний хід, вони дуже витривалі і енергійні. Коні цієї породи є прекрасними бігунами, у них розмашиста рись і продуктивні крок і галоп. До того ж французький рисак добре стрибає. Масть переважно руда і гніда, рідко ворона або каракова.

Багато особливостей породи розвинулися саме завдяки випробуванням під сідлом. У французького рисака дуже розвинений плечовий пояс і висока холка. Він має більш крутий хід, ніж американський рисак - низькі довгі рухи непродуктивні на рисі під вершником, і вимагає більше часу для постановки на стійкі рухи на рисі. На відміну від "американців", французькі рисаки часто непрості в управлінні, тому виступати успішно вони починають у три роки і старше. Однак вони здатні виступати на довгих дистанціях протягом багатьох років. Це дуже міцні і витривалі коні з прекрасним сухожильно-зв'язковим апаратом [19, 31, 37].

1.3. Сучасний стан російської породи: основні лінії та внутрішньопородні типи

Метод лінійного розведення широко використовувався при виведенні російської рисистої породи, сприяв формуванню внутрішньопородних груп, об'єднаних спільним походженням. При створенні таких груп спрямованим відбором і підбором, умовами виховання і тренінгу удосконалювались господарсько-корисні ознаки, властиві родоначальнику лінії. Робота з лінією - це безперервний розвиток у певному напрямку корисних якостей, вдосконалення їх тим, щоб ці зміни набули нового характеру, тобто утворилася б нова лінія, яка, також безперервно вдосконалюючись, виділяла б нових продовжувачів [38].

В даний час в кінних заводах та господарствах України робота з російським рисаком ведеться за двома основними лініями – Воломайта і Скотленда, які мають численні відгалуження [34].

Лінія Воломайта в кінних заводах України представлена жеребцями гілки Лоу Гановера 2.02,5 – через його сина Галіфакса – онуком Прогулом. Цим жеребцям притаманна висока жвавість і здатність до призової боротьби, що поєднується із запряжним типом та правильними екстер'єрними статями.

Жеребець Галіфакс випробувався на Московському іподромі в руках майстра-наїзника А.М. Ползунової. Він вийшов переможцем призу Дербі в Раменському, призу журналу "Конярство і кінний спорт" у Москві та низки інших призів. На XXVIII Всесоюзних змаганнях у Києві Галіфакс виграв приз МСГ СРСР на дистанцію 3200 м – 4.14,8, обігравши абсолютного рекордиста Бродягу Я, 1.57,8.

Батько Галіфакса, Лоу ГанOVER, двох років мав рекорд 2.09,2, трьох – 1.59. Він багаторічний чемпіон плідників СРСР, дав п'ять рисаків жвавіше 2 хв. Кращі діти: Властний 1.58,7, Ідеал 1.58,8, Колчедан 1.58,8, Отелло 1.59,4, Колос 1.59, Розлив 2.00,8, Гліцінія 2.00,7, Гладкая 2.00,9, Доллі 2.03,1, Ольгін 2.04, Галіфакс 2.02,5.

Характеризуючи лінію Лоу ГанOVERа, що відокремилася від гілки Стар'с Прайда лінії Воломайта, А.М. Ползунова [31] відзначає, що батько Лоу ГанOVERа – Стар'с Прайд – видатний плідник у стандартбредній породі, який мав величезний вплив на вдосконалення жвавості стандартбредного рисака. Від нього одержано вісім переможців призу Гамблентоніану – головного призу у світовому рисистому конярстві.

Окрім Галіфакса та Прогула, видатними плідниками лінії Воломайта є також Камін (Манхеттен-Кайма) Дібрівського кінного заводу, Гейм (Манхеттен-Герміона) – Лозівського, Сюрприз (Реприз-Сигнальна) – Лимарівського та Пергамент (Реприз-Перфорація) Запорізького кінного заводів [28, 29].

Лінія Скотленда є другою розгалуженою лінією, з якою ведеться робота в кінних заводах України. Генеральний розвиток цієї лінії пройшов через його онука Роднея, представником якого є жеребець Калігула Лозівського кінного заводу, а потім через його сина Спідстера. У нашій країні це відгалуження представлене онуком Спіді Скотта Растром (Сентеніал Уей-Реприза) в Запорізькому кінному заводі. Іншим кращим продовжувачем лінії Скотленда є Спіді Краун, перший плідник, який дав понад 100 двохвилинних рисаків. Представником цього відгалуження в українському кіннозаводстві є онук Спіді

Крауна – Пересвет (Рестліс Спіріт-Перемена), який продукує у Лимарівському кінному заводі [30].

В основних положеннях по племінній роботі з російською рисистою породою, розроблених Всесоюзним Науково-дослідним інститутом конярства, прийнята наступна класифікація внутрішньопородних типів [32].

1. Густий тип. Коні цього типу масивні і костисті, з добре розвиненою грудною кліткою, але на порівняно коротких ногах. Їм властиві добре виражені упряжні форми. Міцна, щільна конституція і сухість - обов'язкові вимоги до цього типу. Масивні і костисті, але сирі коні з пухкою конституцією небажані і не можуть бути використані для вдосконалення породи.

Серед коней густого типу виділені два варіанти, більш великий, з висотою в холці від 158 см і менш великий, з висотою 154-157см. Для жеребців цього типу прийняті наступні індекси: індекс формату 101-102, індекс обхвату грудей не менше 116, індекс костистості не менше 12,5. Подальша робота з кіньми цієї групи буде йти в напрямку їх вдосконалення при обов'язковому поліпшенні жвавості і дистанційності. Поряд з цим передбачається шляхом відбору та підбору усунути зустрічаючихся в цій групі сирих, з пухкою конституцією коней. Намічається зберегти обидва варіанти густого типу - великий і менш великий.

2. Середній тип. Коні цього типу досить масивні і костисті, дуже сухі і відрізняються високою жвавістю. В порівнянні з густим типом у них менше виражені упряжні форми. Індеси формату і обхвату грудей у них менше, індекс формату для жеребців 100 - 101, індекс обхвату грудей 111-115, індекс обхвату п'ястка не менше 12,3. Розрізняють два варіанти цього типу. До першого відносять більш масивних коней з вираженими упряжними формами, що наближаються до густого типу, до другого - більш сухих, навіть полегшених коней, що наближаються до верхового формату. Коней більш масивного варіанту часто використовують як поліпшувачів в регіонах, які розводять поліпшеного сільськогосподарського коня, а більш легкі коні цього типу - в районах степового конярства [20].

Селекційно - зоотехнічна робота з цим типом ведеться в двох напрямках:

- наближення коней, особливо полегшених, до густого типу при обов'язковому збереженні підвищеної сухості і жвавості;
- вдосконалення коней, поліпшення екстер'єру, підвищення жвавості при збереженні властивого середньому типу великого зросту та достатньою масивністю.

3. Спортивний полегшений тип. Коні, що відносяться до цього типу, відрізняються підвищеною сухістю, біднокістністю, укорочені і високоногі. Селекційно - зоотехнічна робота з кіньми цієї групи ставить задачу корінної переробки спортивного типу у бік наближення його до середнього і густого. Зрозуміло, що тут проводиться дуже жорсткий відбір і різнорідний підбір. Жеребці спортивного типу, як правило, в якості поліпшувачів не використовуються. Доцільніше всього використовувати на матках цієї групи жеребців грубого типу або, при їх нестачі, масивних представників середнього типу.

Російським рисакам притаманні високий зріст, міцна конституція, пряма спина, помірна довжина і глибина грудей, гарно виконаний поперек, правильна будова кінцівок, міцні сухожилля і зв'язки суглобів. Масть коней гніда, ворона, рідше - сіра, руда [30].

На сьогодні в Україні кількість російських рисаків у суб'єктах племінної справи налічується 490 голів, зокрема, 22 жеребця-плідника і 193 матки. Середня жвавість жеребців - 2.03,5; кобил - 2.11,1. Середні проміри жеребців: 161-163,9-189-20,7 см; кобил: 160,8-162,9-185-20,1 см [10, 15].

Вирішальне значення у вдосконаленні російської рисистої породи відіграють Дібрівський, Запорізький, Лимарівський кінні заводи, а також вісім племінних репродукторів [11, 13].

1.4. Методи удосконалення коней російської рисистої породи за допомогою французьких плідників

Вперше ввідне схрещування російського рисака з французькими на початку 60-х років було обмежене вузьким використанням двох посередніх за жвавистю французьких жеребців: Халебрана 1.19,6 (Квіпрокво – Отті Прот) та Жолі Гамена 1.21,0 (Ма Гамен – Абзац). Від цих жеребців було виведено дуже мало нащадків, що не дало змоги вірогідно оцінити їх, хоча кілька їх дітей увійшли до жвавого класу 2.10 і жвавіше: Карабах 2.09,5, Купаж 2.10,0, Зажимка 2.08,5 [22].

Широкого масштабу схрещування набуло з 1965 року, коли були імпортовані з Франції жеребці 08403 Окапі'С 1.16,6 (Фе Фолле Х – Жантьян V) та Н'Ас Ер Аш 1.20,4 (Арісто – Граціелло Аш). Від цих жеребців одержано і випробувано 82 нащадка. Окапі'С був жвавішим трьохлітком Франції тих часів і дав кілька ставок лошат в Дібрівському кінному заводі.

Порівняння жвавості виведених помісей з матерями показало, що діти Окапі'С на дистанції 1600 м поступалися своїм матерям за цим показником: у два роки – на 3,2 сек., в 3 – на 2,8., 4 і старше – на 3,3 сек. Нащадки Н'Ас Ер Аша були тихіші за своїх матерів відповідно на 0,7, 3,1 та 1,5 сек. Порівнянням франко-російських помісей з напівсібсами за матерями, але від чистопородних російських жеребців, було встановлено, що діти Н'АС Ер Аша переважали за всіма показниками у різному віці, а діти Окапі'С - лише у старшому віці. Діти французьких жеребців в середньому віці були жвавіші за своїх чистопородних російських рисистих ровесників, але значно пізньоспіліші [22, 25].

Основна особливість франко-російських помісей – відставання дворічок за жвавісною скороспілістю та перевага над російськими ровесниками в більш старшому віці. Таким чином, Окапі'С та Н'Ас Ер Аш стійко передавали потомству жвавісну пізньоспілість, яка, втім, компенсувалася високими дистанційними якостями.

Серед одержаних від Окапі'С дітей – п'ятеро – класу 2.05 і жвавіше, причому троє – перевершили батька за жвавістю. У Дібрівському кінному заводі був одержаний один із кращих його синів – Гладіолус – рекордист 1973 року, який показав високу жвавість – 2.01,4 хв. на 1600 м і 3.15,5 на 2400 м, дав трьох дітей класу 2.05 і жвавіше. Його донька Гербера була кращою за батька за жвавістю на дистанції 2400 м – 3.10,5 хв. ще один син Окапі'С – 09990 Командор показав жвавість 2.01,8 та дав кілька ставок нащадків з середньою жвавістю 1600 м: 2-х років – 2.42,3; 3-х років – 2.18,1; 4-х років – 2.11,4, серед яких троє – класу 2.05 і жвавіше, близько половини дітей увійшли до відтворювального складу. Син Командора – Вікінг встановив абсолютний рекорд на 2400 м – 3.00,4. У сучасному маточному складі російської рисистої породи української частини популяції використовують 4 кобил, які походять від 08463 Окапі'С. Вивчення підборів показало, що найефективнішими виявилися сполучення Окапі'С з кобилами лінії Налима, а Н'Ас Ер Аша – лінії Подарка [25, 26].

З уособленням вітчизняної частини популяції російської рисистої породи ситуація з жеребцями-плідниками значно погіршилася. З метою швидкого виведення жвавих коней безконтрольно використовували стандартбредних жеребців часто сумнівної якості, що значно погіршувало племінні якості породи. На цьому фоні з 1994 по 2000 роки в Дібрівському кінному заводі досить вдало використовувався французький рисистий жеребець Мінден 1.17 (Бругус Люциус – Маде) лінії Фанданго - переможець 14 призів на Венсенському іподромі, виграш якого становив – 852 тис. франків. Цей крупний, але глибокий жеребець з яскраво вираженим запряжним типом, дав більше 80 нащадків, з них 24 (29,6%) – класу 2.10 і жвавіше, 5 (6,2%) – класу 2.05 і жвавіше. Оцінка результатів підборів показала, що кращі нащадки Міндена були від висококровних за стандартбредною породою кобил з високою жвавістю [41]. Серед них – рекордистка на дистанції 2400 і 3200 м коб. Москва 2.03,5; 3.09,4; 4.16,3; 6.55,6; переможці і призери традиційних призів Вілла 2.05, Воля 2.09,3, Герміт 2.02,5, Граматика 2.06,9, Гримуча 2.09,8, Гряда 2.06,3,

Зумер 2.09,1, Кадмея 2.08, Камельок 2.07,9, Кармен 2.07,7, Клема 2.08,4, Мальва 2.10, Мангуш 3.12,6 (2400), Римлянка 2.04,1; 3.14,3. Сини Міндена – Камельок і Герміт та 12 дочок Міндена – вищезгадані Вілла, Воля, Клема, Москва, Римлянка також увійшли до відтворювального складу. Близько 3% відтворювального складу кобил російської рисистої породи вітчизняної частини популяції походить від Міндена [25, 41].

Нинішні рекорди рисаків в США та Західній Європі набагато вищі за українських та російських. Головні міжнародні призи розігруються за жвавистю порядку 1.55 – 1.56 на 1600 м, тоді як рисаки вітчизняної селекції не можуть подолати абсолютний рекорд Властного – 1.58,7, встановлений у 1975 році. Останнім часом французькі рисаки досягли значних результатів. Вони успішно конкурують з кращими стандартбредними рисаками, мають рекорди на рівні 1.55 – 1.57, при цьому унікально поєднують бігову класність з високим ростом та вираженим запряжним типом, хоча і залишаються пізньоспілими і проявляють рекордну жвависть у віці 5 -7 років [4].

Катастрофічне безконтрольне поглинання російського рисака стандартбредним, що призвело до втрати оригінальності типу та зниження призової роботоздатності, успішність в Європі та Америці французького рисака, який зберігає запряжний тип та дистанційність, позитивний досвід франко-російських схрещувань (наявність серед нащадків рекордистів коней високого бігового класу), перспектива виведення трьохпорідних помісей, особливо з представниками лінії Лоу Гановера – переконливі аргументи на користь того, що помірне використання французьких плідників – один з перспективних напрямів удосконалення вітчизняної частини популяції російського рисака [34].

При експериментуванні з французьким плідником слід враховувати, що методи селекції жвавого і консолідованого французького рисака мають багато спільного з методами виведення орловської рисистої породи: накопичення в родоводі видатних представників породи, розіграш призів в основному на середні та довгі дистанції. Французький рисак відрізняється стаєрськими

здібностями і світові рекорди на довгі дистанції встановлюють в основному вони. У Франції – це основна призова порода, до складу якої входять 650 жеребців-плідників та 17 тисяч племінних кобил. Щороку 14 тисяч французьких рисаків випробуються на іподромах і приносять значний прибуток своїм власникам [12].

Висока жвависть на стаєрські дистанції у поєднанні з вираженим запряжним типом, високим зростом, добрим екстер'єром – саме ті якості, придбання яких потребує вітчизняний призовий рисак на сучасному етапі селекційної роботи. Корисним може бути досвід Швеції та Італії, де використовується практика невеликого прилиття крові французького рисака порядку $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{8}$ (таким чином, одержані видатні іподромні бійці та плідники: Varenne, Copiad, Ina Scot, Mr Lavec).

Планове, науково-обгрунтоване використання генофонду французької рисистої породи високої племінної цінності на фоні загального підвищення в Україні культури призового кіннозаводства, дасть змогу значно поліпшити якість рисистих коней вітчизняної селекції – покращити жвависть, тип та екстер'єрні показники, що, зрештою, сприятиме зростанню реалізаційної вартості молодняку та конкурентоспроможності вітчизняного рисистого конярства на міжнародному рівні [31, 35, 36].

Заключення з огляду літератури

Російська рисиста порода коней була виведена методом схрещування коней орловської рисистої й американської стандартбредної порід та наступного розведення «у собі». Офіційно затверджена у 1949 році. На даний час російська рисиста порода має велике спортивне та господарське значення.

Нині в кінних заводах України робота з російським рисаком ведеться за двома основними американізованими лініями – Воломайта та Скотленда. Катастрофічне безконтрольне поглинання російського рисака стандартбредним призводить до втрати оригінальності типу та зниження призової

роботоздатності. Завдяки успішності в Європі та Америці французького рисака, який зберігає запряжний тип та дистанційність та позитивному досвіду франко-російських схрещувань (наявність серед нащадків рекордистів коней високого бігового класу) в Україні ведеться племінна робота з жеребцями французького походження для удосконалення вітчизняної частини популяції російського рисака.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛ, УМОВИ І МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ

2.1. Місце та об'єкт досліджень

Філія «Одеський іподром» ДП «Конярство України» розташований в Малиновському районі м. Одеси, має транспортне сполучення зі всіма районами міста.

Іподром обладнаний трьома біговими доріжками різного призначення:

1. Основна (призова) ґрунтова - 1600 м;
2. Зимова піщана - 1476 м;
3. Робоча (скакова) - 1710 м.

Всі доріжки не обладнані дренажем та нічним освітленням, призова та робоча доріжки обладнані стоковою каналізацією. Для обробки доріжок використовується трактор та поливальна машина.

На території іподрому розташована свердловина, яка забезпечує в достатній кількості водою для зволоження доріжок та підтримки їх в належному стані.

На іподромі побудована трибуна літнього типу, яка є сезонною і не забезпечує відвідувачів необхідними умовами, особливо взимку. В приміщенні трибуни розташовані суддівська та адміністративний корпус.

На іподромі розташовано 8 стаєнь загальною місткістю 320 конемісць. У 2019 році кінноплемінна частина складалася з 6 тренвідділень коней рисистих порід, загальне поголів'я - 117 гол.

На території іподрому є кузня і гараж, складські приміщення для фуражу та ветлазарет. Біля стаєнь побудовані варки для моціону коней та механічні водилки. Територія іподрому огорожена, під'їзні шляхи та дороги у межах території заасфальтовані.

Основні породи коней, яких випробують на Одеському іподромі - орловська рисиста і російська рисиста (призова), що належать Дібрівському, Запорізькому, Лимарівському та Лозівському конезаводам, а також приватним

власникам. Починаючи з 2013 року на іподромі також проводяться сезонні випробування коней чистокровної верхової породи.

Випробування коней проводяться цілорічно, за винятком грудня, протягом якого на іподромі проводяться профілактичні ветеринарні заходи.

Об'єктом дослідження були показники екстер'єру та робочих якостей представників різних ліній орловської породи, аналіз методів селекційної роботи у господарствах України та їх результативність в розрізі досліджень робочих якостей представників різних ліній орловської рисистої породи.

Предметом дослідження був молодняк та дорослі коні російської рисистої породи у період іподромних випробувань (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість випробуваних коней орловської рисистої породи різних статевих вікових груп за сезон 2019 року в розрізі коневласників

Найменування господарства	Вік, років								Загалом	
	2		3		4		Ст.вік			
	ж	к	ж	к	ж	к	ж	к	ж	к
Філія «Лимарівський к/з №61»	-	-	-	-	2	2	2	2	4	4
Філія «Дібрівський к/з №62»	1	2	-	1	1	5	1	-	3	8
Філія «Запорізький к/з №86»	2	5	2	5	-	3	1	-	5	13
Філія «Лозівський к/з №124»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Приватні власники	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Усього	3	7	2	6	4	10	4	2	13	25

Як свідчать дані таблиці, практично все поголів'я російських рисаків, що випробувалось на іподромі протягом 2019 року, належить філіям ДП "Конярство України".

Вибір для дослідження саме іподромних коней пояснюється наявністю одночасно великої кількості особин, які знаходяться в тотожних умовах,

змагаються постійно на одній доріжці, в умовах одного й того ж кліматичного поясу. На іподромні випробування направляють здорових племінних коней, без значних вад екстер'єру, які пройшли заводський тренінг.

2.2. Методика виконання роботи

Дослідженнями було охоплене поголів'я рисистих коней основних племінних господарств України, що проходило випробування на Одеському іподромі впродовж 2017-2019 р. За даними зоотехнічного обліку був проведений розподіл рисистого поголів'я іподрому за статеві-віковими та породними групами, жвавистістю, кількістю виступів за рік; виявлено кращих представників за жвавистістю у кожній віковій групі та проаналізовано ефективність методів тренінгу, які застосовуються до кожної групи коней індивідуально.

За даними зоотехнічного обліку (родоводи коней) було проаналізовано генеалогічну структуру випробуваного поголів'я, розподіл рисаків за належністю до певних ліній та визначення їх робочих якостей. Дослідження проводились за наступною схемою (рис. 1).

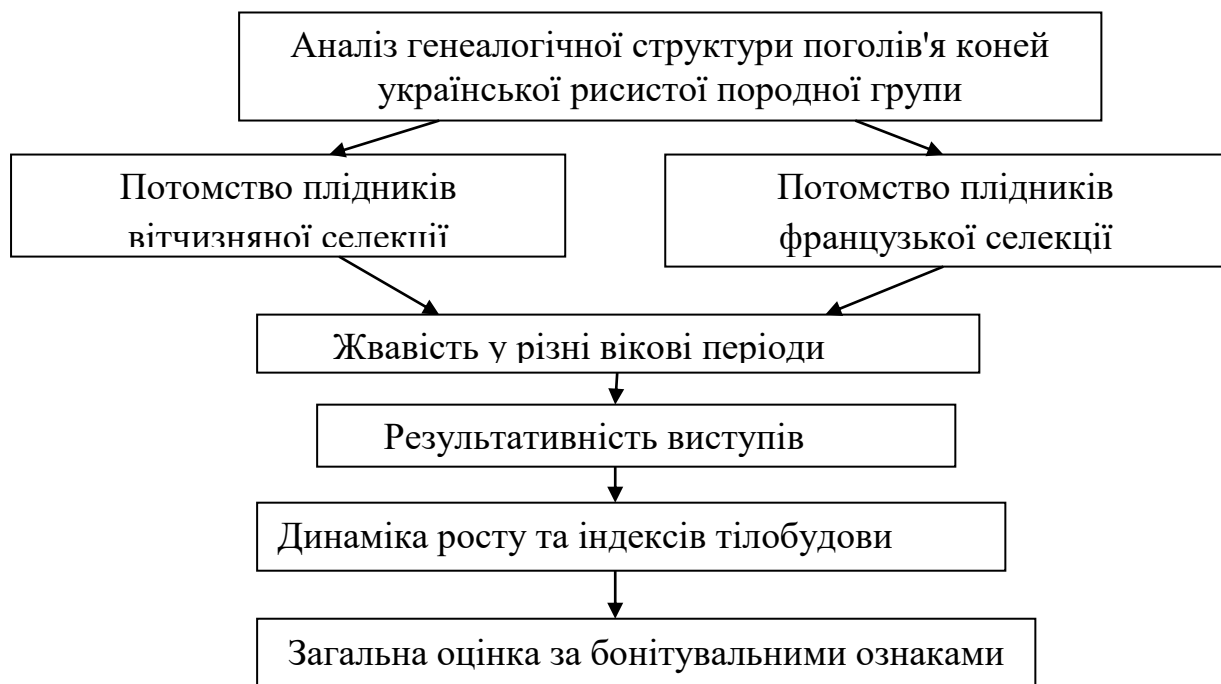

Рис. 1. Схема досліджень

Роботоздатність оцінювали за середньою жвавистю на 1600 м і за сумою балів, виграних в іподромних змаганнях за всю бігову кар'єру коня. Дані брали з відомостей та програм випробувань коней на протязі 2017-2019 років.

За цими даними проведена оцінка показників кількості перемог та суми виграшу під час виступів та прогресу жвавості представників американізованих та вітчизняних ліній російської рисистої породи.

Матеріали первинного племінного обліку та баз даних статистично оброблені з метою визначення перспективних лінійних поєднань в породах при удосконаленні селекційних ознак. Біометричну обробку кількісних ознак здійснювали у програмному середовищі MS Excel [2].

Для характеристики росту та розвитку у дослідних тварин були взяті наступні проміри: висота в холці, коса довжина тулубу, обхват грудей та обхват п'ястка. Вимірювання проводилися за допомогою мірної палиці та мірної стрічки з лівого боку тварини за загальноприйнятою методикою (табл.2.2)

Таблиця 2.2

Офіційні проміри коней

Промір	Вимірювальний прилад	Точки вимірювання
Висота в холці	Мірна палиця	Від найвищої точки холки вертикально до землі
Коса довжина тулуба	Мірна палиця	Від переднього виступу плече-лопаткового суглоба до каудальної точки сідничного горба
Обхват грудей	Мірна стрічка	Вертикально навколо грудей, торкаючись заднього кута лопатки
Обхват п'ястка	Мірна стрічка	В найвужчому місці – в нижній частині верхньої третини п'ястка

Оцінку промірів, типовості, походження та робочих якостей коней різних ліній оцінювали згідно Інструкції з коней бонітування племінних коней [16]. По журналах тренінгу були проаналізовані навантаження залежно від віку коней: двох, трьох, чотирьох років і більше.

РОЗДІЛ 3. РОЗРАХУНКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА

3.1. Технологія утримання та годівлі рисаків на іподромі

Рисаків на Одеському іподромі утримують у стайнях висотою 3,5-4 м, які обладнані денниками розміром 3×3 м². Перегородка з боку коридору зроблена з ґрат, щоб коні могли бачити один одного. Коні, спілкуючись між собою, ведуть себе більш спокійно і менш схильні до поганих звичок. Ширина проходу між денниками становить 3 м.

Денники обладнані годівницями, напування коней здійснюється за допомогою відер. Кожна стайня обладнана приміщенням для тренерського персоналу, для зберігання фуражу, грубих кормів та приміщенням для упряжі. В якості підстилки для коней використовують, в основному, тирсу, яка гарно утримує тепло та всмоктує вологу. Чиста та суха підстилка є також однією з основних умов боротьби з дерматитами.

Чистоту та відповідну температуру (взимку – від +5 до +10°C, влітку – від +20 до +25°C) підтримують за допомогою систем вентиляції, своєчасним прибиранням та провітрюванням приміщення. Рівень вуглекислоти у повітрі підтримується на рівні 0,20%, аміаку – біля 15 мг в 1 м³ повітря, відносна вологість – 70%.

Після тренування на доріжці коні повертаються до стайні, де з них знімають вуздечку, надягають недоуздки, прив'язують, знімають збрую. Потім ретельно розчищають металевим гачком подошву копита, замивають кінцівки, якщо вони брудні. Вимиті кінцівки витирають рушником, щоб уникнути появи мокреців. Після закінчення тренування коней чистять. Для чищення використовують щітки (волосяні або капронові), скребки металеві або пластикові, гребні, сукняні ганчірки, Після чищення рушником протирають очі і ніздрі.

У літній час коней купають. Температура води повинна бути близькою до температури тіла тварини.

Розчистка та ковка коней проводиться регулярно раз на місяць.

При догляді за рисаком дуже важливо стежити за станом його ротової порожнини: своєчасно видаляти "волчки", підпилювати зуби з гострими краями, а також слідкувати, щоб різноманітні елементи упряжі не травмували рота коневі. Для випробувань рисистих коней використовують найрізноманітніші види вудил, залежно від характеру, темпераменту і м'якості рота коня. Найчастіше застосовують прості двухгризлові вудила з вусиками; для коней з пошкодженим ротом застосовують "м'які" вудила – обшиті шкірою або замшею. До різновидів рисистих вудил відносяться також новожилівські, уланівські, французькі вудила, вудмансі, чотирьохкільцеві вудила, кресчендо, вудила з "вісімкою", з лопаткою(які запобігають перевалюванню язика) та ін.

Для коней, занадто схильних до зовнішніх подразників, використовують також різні пристосування, що обмежують поле зору: муфти, козирки, закриті та напівзакриті вуздечки, бліндера.

Велике значення має профілактика травм та захворювань сухожильно-зв'язкового апарату коней – догляд за кінцівками. У коней, які мають слабкий сухожильно-зв'язковий апарат, відповідні місця бинтують, застосовуючи теплий та холодний метод бинтування. Особливості рухів рисака на жвавому алюрі часто призводять до травмування кінцівок, тому для запобігання цього застосовують профілактичне "взуття", наприклад: гумові кабури і нап'ятники (для захисту п'ятки), берцові (для захисту п'ястка) та гомілкові (для захисту гомілки) нагавки, наколінники (для захисту зап'ястного суглоба), "штани" (для захисту передпліччя), намишники (захищають лікті від ударів). Скакальний суглоб, плесно, путовий суглоб та бабки задніх кінцівок захищають від ударів нагавки різних видів: двохпряжкові з відкосом і без відкосу, з "язичком" під скакальний суглоб і з "квіткою", які закривають скакальний суглоб, а також шарнірні і гумові нагавки. Вінчик і путову кістку задніх кінцівок захищають козирки (скельпери) різних видів і розмірів.

Величезне значення для стану здоров'я коня та його спортивної кондиції має правильна годівля. На Одеському іподромі годівля рисаків відбувається відповідно встановленого графіку. Концентрати, а також грубі корми роздають у три прийоми. Вдень, після закінчення тренувальних робіт, а також після виступів на приз коней годують кашею із запареного вівса та висівок.

Концентрати коням дають не пізніше ніж за 2 години до тротової роботи, за 3-4 години до махової та 4-4,5 години до виступу на приз. Після призу (одразу ж після проводки) коневі дають кашу (в меншій кількості, ніж звичайно); а не раніше, ніж через 4 години – овес.

В день виступу перед призом денну норму сіна декілька зменшують. Важливе, щоб сіно було доброякісне та на 30-50% складалось з бобових трав.

Напувають коней досхочу, але не раніше ніж через 2-3 години після тротової роботи та через 4 години після махової роботи та призу. Влітку під час проводки після маху або призу коневі через кожні 5-10 хвилин слід давати по 2-3 ковтки води (для запобігання опою).

При годівлі коней на іподромі велику увагу надають вітамінній та мінеральній повноцінності раціонів. Для цього у раціон влітку вводять свіжу скошену траву, а також, по можливості, спеціальні добавки. Добре також згодувати коням моркву (1-2 кг на добу), а також кавуни та яблука. Під час особливо напружених тренувань та великих призів коням додають по 100-150 г цукру на добу у суміші із вівсом.

У таблиці 3.1 наведені норми годівлі рисистих коней.

Таблиця 3.1

Раціон для годівлі рисистих коней живою масою 500 кг

Компоненти	Жеребці	Кобили
1	2	3
Сіно злакове, кг	5	4
Сіно бобове, кг	2	1,5
Овес, кг	7	6

Продовж. табл. 3.1

1	2	3
Висівки, кг	1	1
Макуха, кг	1	0,5
Морква, кг	2	2
Сіль кухонна, г	35	30
Крейда, г	50	40

На підставі цих норм, а також з урахуванням поживності кормів на іподромі складають раціон для коней. При складанні раціонів особливу увагу приділяють збалансованості їх не тільки за загальною поживністю, але і за вітамінами, макро- і мікроелементами (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Норми годівлі коней рисистих порід живою масою 500 кг

Показники	Норма	Корми та добавки									
		Сіно злаково- бобове	Овес (зерно) плющений	Висівки пшеничні	Кукурудза (зерно)	Морква	Монокальцій фосфат	Сірчаноокислий кобальт	Масляний препарат віт А	± до норми	Усього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Кількість корму, кг		8	3	1	2	2	0,05				
Суша речовина	12,5	6,94	2,55	0,85	1,8	0,34					12,5
Кормові одиниці	10,6	3,84	3,0	0,75	2,76	0,28				+0,08	10,68
Обмінна енергія, мДж	115	51,6	27,6	8,85	24,4	4,4				+1,8	116,8
Сирий протеїн, кг	1,375	0,726	0,324	0,151	0,206	0,012				+0,04	1,42
Перетравний протеїн, кг	989	408	237	194	146	16				+11	1000
Лізин, г	56	29	13,8	8,4	4,2	1,0				+0,4	56,4
Сира клітковина, кг	2,25	1,896	0,291	0,088	0,076	22				+0,05	2,3
Сіль поварена	35									+35	35
Кальцій, г	62	44,8	4,5	2,0	1,0	1,8	8,7			+0,8	62,8
Фосфор, г	50	10,4	10,2	9,6	10,4	1,2	11			+3	53,0

Продовж. табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Магній, г	16,2	11,2	3,6	4,3	2,8	0,6				+7,3	23,5
Залізо, мг	1000	1328	123	17,0	606	20				+1247	2247
Мідь, мг	100	168	14,7	11,3	5,8	2,2				+102	202
Цинк, мг	310	169,6	67,5	81	59,2	4,4				+71	381
Кобальт, мг	6,2	1,6	0,21	0,1	0,12	0,16		19,4		-	6,2
Марганець, мг	370	1062	169	117	7,8	4,2				+990	1360
Йод, мг	6,2	3,32	0,20	1,95	0,34	0,06				+0,2	6,42
Каротин, мг	125	192	3,9	2,6	13,6	108				+195	320
Вітамін А, тис. МЕ	31	-	-	-	4,4	-			0,26	-	31
Вітамін Д, тис. МЕ	3,1	2,4	-	-	-	-				-	3,1
Вітамін Е, мг	310	624	38,7	20,9	45,2	3				+433	743
Вітамін В ₁ , мг	37,5	10,4	21,9	6,0	8,0	1,2				+10	47,5
Вітамін В ₂ , мг	37,0	56	3,3	2,9	2,4	0,6				+28	65
Вітамін В ₃ , мг	43,7	80	39	23,5	15,0	2,4				+116	160
Вітамін В ₄ , мг	1870	5200	2700	1300	900	100				+8370	10200
Вітамін В ₆ , мг	19	3,6	5,7	15	8,6	2,6				+18,5	35,5
Вітамін В ₁₂ , мг	75	-	-	-	-	-				-	

Аналізуючи дані таблиць 3.1 та 3.2, бачимо, що у раціоні, який використовують для годівлі рисаків на Одеському іподромі, найбільшій відсоток складають концентрати (майже 50%), грубі корми складають біля 40% та соковиті корми – біля 10%.

У зимовий період, а також при зниженні тренувальних навантажень дачу концентратів зменшують, збільшуючи при цьому кількість грубих кормів у раціоні.

Рисаків напувають не менш як тричі на добу. На 1 кг сухого корму, з'їденого конем, йому дають до 3 л води. Середньодобова потреба коней у воді становить 40-50 л, а у спеку та при напруженій роботі – до 70-80 л. У стайнях воду наливають у відра, щоб вона підігрівалась до температури повітря в приміщенні. Напувають коней перед годівлею, особливо перед роздаванням концентрованих кормів. Це зумовлене тим, що вода зі шлунка в кишки

проходить, майже не затримуючись. Тому напування після годівлі викликає переміщення корму з водою в кишки, зниження його перетравності та засвоєння. Не можна напувати спітнілих від роботи (гарячих) коней, оскільки внаслідок цього у них можуть виникнути простудні захворювання та ревматичне запалення копит (опій), яке надовго виводить коня з ладу і закінчується деформацією копитної стінки та нерівномірним відростанням копитного рогу. У сильну спеку інколи доводиться напувати після навантаження спітнілих тварин, але це потрібно робити теплою водою та не дозволяти їм робити більш ніж 5-6 ковтків.

3.2. Особливості тренінгу і випробувань рисаків на іподромі

Іподромний тренінг молодняка починають залежно від його підготовленості в кінному заводі. Тренують молодняк у тренвідділенні звичайно по групах. На початкових етапах підготовки в групу молодняка включають добре виїждженого коня старшого віку. Більшість дворічок на іподромі в початковий період тренують прискореним ("веселим") тротом (5-5,5 хв – 1600 м). Кожного тренованого рисака продовжують привчати на троті до руху за конем даної групи, який біжить попереду, а також перед ним або поруч. Під час махових і жвавих робіт слід змінювати положення коня в групі (рис. 2).

Рис. 2. Тротова робота рисаків

У перший місяць перебування дворічок на іподромі об'єм та інтенсивність навантажень для них декілька знижені, що пояснюється зміною обстановки, перервою в тренінгу у період транспортування з кінного заводу, а також зміною наїзників. У перший тиждень коней тренують тільки тротом і кроком в 2 малих репризи (3200-1600-3200 м). З другого тижня вводять легку махову роботу в 2 гіти, що проводиться протягом двох днів на тиждень. Після розмашки (рис. 3) та махової роботи слід обов'язково проїхати не менше 800 м тихим відновлюючим тротом. Наступного дня після роботи махом коням надають 1-1,5 годинний активний відпочинок у леваді (варку).

Рис. 3. Робота коня розмашкою

Для коней, що пройшли інтенсивний заводський тренінг, з другого місяця перебування на іподромі поступово вводять великі за об'ємом тротові роботи в три репризи та трьохгітові махові роботи.

Залежно від індивідуальних особливостей рисаків, їх жвавість протягом першого місяця основного періоду поступово доводять до 3 хв-2 хв 40 сек.

Збільшуючи на 2-3 секунди жвавість в подальших роботах, необхідно кожного разу перевіряти, як вона відобразилася на загальному стані та чіткості руху коня. Закріпивши досягнуту жвавість, поступово переходять до подальшого її збільшення, скидаючи по 2-3 секунди. При цьому враховують

погодні умови та якість доріжки. У жодному випадку не можна доводити коня до перевтомлення.

У міру підвищення жвавості та підготовки коня до виступу на приз його привчають до коротких (по 100-200 м) жвавих бросків в кінці останнього гіту. Контрольну жваву роботу дворічних рисаків звичайно проводять на 10-5 сек тихіше наміченої їзди на приз. Після махової та жвавої роботи дуже велике значення надають правильному поступовому охолодженню коня. Починають його з відновлюючого троту, після чого коня водять протягом години під попоною. При цьому через кожні 10 хвилин коневі слід давати декілька ковтків води.

За 1-1,5 години перед виступом на приз обов'язкова проминка в 1 гіт та розминка перед самим призом. Проводять їх приблизно так, як і під час контрольної жвавої роботи. Через тиждень після призу слід провести контрольну роботу в 2 гіти. Якщо ніяких відхилень не спостерігається, тренування можна продовжувати і записувати коня на приз.

Тренінг коней трирічного віку є логічним продовженням попереднього тренування. У тижневому циклі зберігається одна жвава робота або виступ на приз і одна проміжна махова робота. Продовжується поступове нарощування жвавості з подальшою контрольною роботою і закріпленням одержаних результатів. У всіх гітах жвавої роботи останні 400 м жвавості необхідно підвищувати. Цим виробляється фінішний бросок та перевіряється правильність прийнятої для даної роботи жвавості на всю дистанцію. Якщо кінь не зміг відповісти на посил і підвищити жвавості на останній чверті, то це означає, що жвавості по дистанції була завищена.

Згідно правилам випробувань, передбачається участь трирічних рисаків з 1 червня в двухгітових призах та на дистанцію 2400 м, для чого необхідна ретельна підготовка. Для цього слід вже в зимовому сезоні вводити в другому гіті махових робіт дистанцію 2400 м. Це сприяє розвитку жвавісної витривалості коня та успішним виступам з червня в двухгітових та дистанційних призах (рис. 4).

Рис. 4. Жвава рись (виступ на приз)

Тренінг чотирирічних коней передбачає на тиждень одну трьохгітову махову роботу або виступ на приз і одну трьохгітову махову роботу з останнім гітом на подовжену (2400 м) або довгу (3200 м) дистанцію. Наступного дня після цих навантажень проводять полегшену тиху роботу в два репризи, рух на водилці або прогулянку у леваді (варку). У решту днів тренують тротом в качалці в три великих репризи.

Окрім одногітових випробувань на 1600 м, чотирирічних рисаків випробовують в два та три гіти, а також на дистанції 2400 і 3200 м. Підготовка до таких випробувань вимагає подальшого об'єму та інтенсивності махових робіт. Тому схемою тренінгу передбачається введення третього гіту махових робіт на 3200 м. При підготовці до трьохгітових призів вводять також жваві роботи в 4 гіти.

У тренінгу коней старшого віку, у порівнянні з чотирирічками, принципової різниці немає, хоча до п'яти років їх розвиток в основному закінчується і вони стають стійкішими до підвищених навантажень. Для коней старшого віку зимовий сезон повинен бути активним відпочинком. Проте участь в призах не виключається. Видатних за жвавістю рисаків доцільно на зимовий сезон відправляти на відпочинок в господарства. В цей час важливо по

можливості проводити тривалі нежваві роботи з підвищеним тягловим зусиллям, тривалий час утримувати коней на свіжому повітрі в просторих варках. Це необхідно для заспокоєння нервової системи, зміцнення кінцівок та розвитку глікогенних депо, що забезпечують жвавісну витривалість, без якої важко чекати подальшого прогресу жвавості в майбутньому літньому сезоні.

Особлива увага на іподромі надається тренінгу та випробуванням кобил. До чинників, які утрудняють планомірну тренувальну роботу з ними, в першу чергу слід віднести статеву охоту. У більшості кобил найяскравіше вона виявляється весною; багато ж кобил приходять в цей стан незалежно від пори року. В період іподромних випробувань статевий цикл кобил, що продовжується в нормі близько трьох тижнів, як правило, сильно порушується.

У період охоти кобил переводять на полегшену тренувальну роботу та усувають від участі у випробуваннях. Невиконання цих правил призводить в подальшому до порушення відтворних функцій кобили, а також завдає великої шкоди як її організму, так і біговій кар'єрі.

Кобили, особливо при підвищених тренувальних навантаженнях, дуже вибагливі до якості кормів. При великому напруженні після жвавих робіт та призових виступів у них часто пропадає або погіршується апетит. Для підтримки таких кобил в добрій спортивній формі графік їх тренувань та виступів складають так, щоб кожному великому навантаженню передувало достатній період тихої, мало стомливої тренувальної роботи. Наприклад, виступи на приз можна планувати через кожні 3 тижні, жваві роботи проводити за 10 днів до виступу, а проміжні роботи замінювати розмашками на подовжені дистанції.

При багатогітових роботах жвавість більшості кобил в першому гіті повинна бути декілька нижче, ніж у жеребців того ж жвавісного класу.

У таблиці 3.3 показана інтенсивність проведення різного виду жвавих робіт для коней в залежності від віку і бігового класу.

Таблиця 3.3

Інтенсивність проведення жвавих робіт для рисаків залежно від віку і бігового класу

Вид тренувального алюру	Жвавість на дистанцію 1600 м при виконанні тренувальних робіт				
	Дворічні (підготовчий період)	Дворічні (основний період)	Трирічні	Чотирирічні і	Старший вік
Розмашка	4.00 – 3.20	3.30. – 2.55	3.00 – 2.45	2.50 – 2.35	2.45 – 2.35
Мах	3.20 – 3.05	3.15-2.40	2.50 – 2.30	2.40 – 2.20	2.30 – 2.18
Жвава рись	-	2.50 – 2.30	2.30 – 2.15	2.20 – 2.10	2.15 – 2.05
Виступ на приз	-	3.00 – 2.20	2.20 – 2.10	2.15 – 2.05	2.10 – 2.00

Як видно з даних таблиці, динаміка кожного виду жвавих робіт має невеликі відмінності. Наприклад, жвавість при роботі розмашкою та махом збільшується з кожним роком на 10 сек.; при роботі жвавою рисою – на 15 сек. у трирічок у порівнянні з дворічками та на 5 сек. у чотирирічок у порівнянні з трирічками, а також у старшого віку у порівнянні з чотирирічками. Аналогічно підвищується і біговий клас, тобто рекорд коня в призі: у трирічок на 10 сек. у порівнянні з дворічками, у чотирирічок на 5 сек. у порівнянні з трирічками та у старшого віку – на 5 сек. у порівнянні з чотирирічками.

3.3. Аналіз генеалогічної структури та порівняльна характеристика робочих якостей рисаків різного походження

Після відокремлення України від колишнього СРСР коні російської рисистої породи тривалий час розводились у межах нашої держави, базуючись на досить консолідованому на той час маточному поголів'ї із застосуванням плідників американської стандартбредної та французької рисистої порід,

переважно шляхом штучного осіменіння. Таким чином, протягом років в умовах державних та приватних кінних господарств сформувалось рисисте поголів'я, більш-менш подібне за екстер'єрними ознаками, типом та роботоздатністю.

У 2016 році згідно Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України спеціальною експертною комісією була проведена апробація коней української рисистої породної групи. Після розгляду матеріалів апробації секцією тваринництва Науково-експертної ради Міністерства, поголів'я коней російської рисистої породи української селекції офіційно отримало назву української рисистої породної групи. Метою цього заходу була подальша інтеграція рисаків російської породи в окрему групу коней вітчизняної селекції, з метою удосконалення її генофонду, підвищення призової роботоздатності, поліпшення типу та екстер'єру [39].

Загальна чисельність породної групи на початок 2019 року становила близько 400 голів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Кількісний склад коней української рисистої породної групи станом на 01.01.2019 в розрізі племінних господарств України

Суб'єкт племінної справи	Усього, гол	У т.ч.	
		плідники	матки
Запорізький к.з.	87	5	40
Дібрівський к.з.	64	3	31
Лимарівський к.з.	68	2	46
<i>Всього у кінних заводах</i>	<i>219</i>	<i>10</i>	<i>117</i>
ПЗ "Україна"	14	2	7
ПР "Рода"	15	1	4
ФГ "Універсал"	8	1	7
ПР "Еліта"	15	1	10
Інші племрепродуктори	57	7	37
<i>Всього у племрепродукторах</i>	<i>109</i>	<i>12</i>	<i>65</i>
Загалом по господарствах	328	22	182

Примітка: окрім перелічених господарств, кількість поголів'я у приватній власності становить близько 80 голів.

На даний час генеалогічна структура породної групи представлена 5 лініями, з яких 3 є новими відгалуженнями. Найбільш поширеними є лінії Скотланда та Воломайта. З цих двох ліній впродовж тривалої та цілеспрямованої праці вітчизняних селекціонерів було відокремлено три вітчизняні лінії: Каміна (виділена з лінії Воломайта, гілки Невель Прайда), Ірокеза (з лінії Воломайта, гілки Вікторі Сонга) та Гіпнотизера (з лінії Скотланда, гілки Хут Мона).

Оцінка селекційних ознак коней відтворювального складу української рисистої породної групи показала (додаток А), що жеребці-плідники основних суб'єктів племінної справи мають дуже цінне походження, є нащадками кращих представників породи, походять з високопродуктивних маточних родин та гнізд, є продовжувачами прогресивних ліній і оцінені за цією ознакою у 8-10 балів. Жеребці досить крупні, добре вираженого запряжного типу, масивні та костисті, з середніми промірами 162,3-165,3-187,7-20,6 і середньою оцінкою екстер'єру 8,6 балів. Плідники у більшості характеризуються високою призовою роботоздатністю - 19 голів (90,4%) з них входять до класу 2.05 і жвавіше, при цьому 6 гол (28,6%) показали жвавість вище 2,00,5, а 3 (14,3%) - вище 2-х хвилин.

Найбільш жвавим з жеребців-плідників є вихованець Запорізького кінного заводу Порядок (Джилл'С Краун-Пассія), який вже у трирічному віці увійшов до класу 2.05, а дві хвилини розміняв, вигравши приз Еліти на Одеському іподромі зі жвавістю 1.59,3, встановивши рекорд України (рис. 5). За бігову кар'єру Порядок виграв 12 традиційних призів. У Дібрівському кінному заводі був народжений другий за жвавістю плідник - Вертеп 1.59,8 (Пересвіт-Венгрія), тричі "вінчаний" - переможець призів Великого трирічного, Дербі і Еліти). Також вихованцем Дібрівки є Гоготун 2.00,0 (Глібт-Гореч), рекордист України для коней трирічного віку та переможець "Золотої підкови Татарстану". Нині Гоготун продукує у Лимарівському кінному заводі.

Рис. 5. жер. Порядок (Джилл'С Краун-Пасія) Запорізького к.з. Найжвавіший кінь української селекції - 1.59,3 хв., с на 1600 м

Однією з основних селекційних та племінних ознак рисаків є не лише висока власна робоча продуктивність, але й здатність передавати її нащадкам. Оцінка якості потомства жеребців-плідників показала, що вони є досить препотентними при передачі своїх робочих якостей потомкам, про що свідчить високий бал за цією ознакою: 8,3.

Кращими за якістю потомства оцінені: Графік, частка рисаків жвавості 2.10 та 2.05 у потомстві якого становить 91% від випробуваних; Камін та Гайдук (42,5 та 50% відповідно). Потомки цих плідників характеризуються високою скороспілістю, на що вказує висока частка рисаків, що проявили жвавість вище 2.13 у віці 3-х років, відповідно, 6,3, 10,0 та 25,0% (табл. 3.5).

Високу оцінку за якість потомства мають жеребці Голос, Регістр, Мотив, Прес та Ільдегіз, нащадки яких характеризуються високою жвавістю. В потомстві Голоса частка рисаків класу 2.10 та 2.05 становить 21,5% від випробуваних, потомстві Регістра - 33,3, Мотива - 100, Преса - 7,7, Ільдегіза - 28,0%.

Жеребець Київ, незважаючи на власну високу роботоздатність, за 7 років племінного використання дав потомство середньої якості, частка рисаків класу 2.05 в його потомстві становить лише 14,3% від випробуваних.

Таблиця 3.5

Результативність племінного використання жеребців-плідників
вітчизняних ліній в кінних заводах України

Кличка	Жвавість хв., с	Гривалість племін- ного викорис- тання, років	Покри- то кобил, гол	Отрима- но лошат, гол	Випро- бувано потомків %	Виявлено рисаків класу жвавості (хв., сек), гол		
						2.13 і жваві- ше 3-х років	2.10	2.05
Камін	2.01,2	15	127	90	88,8	5	24	10
Ільдегіз	2.02,2	12	41	30	88,0	-	5	2
Голос	2.07,5	11	135	95	58,9	4	9	3
Київ	2.00,8	7	15	11	63,6	1	-	1
Гайдук	2.02,6	7	30	20	50,0	1	2	3
Графік	1.57,6	2	26	20	55,0	2	6	2
Прес	2.01,8	5	29	26	19,0	-	2	-
Вертеп	1.59,8	5	26	18	33,3	1	-	-
Регістр	2.01,3	5	46	27	33,3	-	1	2
Кардинал	2.02,9	3	19	8	12,5	-	-	-
Гоготун	2.00,0	1	27	24	37,5	-	-	-
Рапорт	2.02,1	1	13	-	-	-	-	-
Мотив	2.01,5	3	6	4	50,0	-	1	1
Кунгур	2.02,6	3	22	8	25,0	-	-	-
Порядок	1.59,3	3	19	17	50,0	3	-	-
Бальзак	2.01,7	3	27	10	10,0	-	-	-
Київград	2.01,4	2	29	25	28,0	-	2	-
Прогрес	2.00,3	2	22	11	36,3	1	-	-
Карфаген	2.00,4	1	13	5	-	-	-	-

Перша ставка від Гоготуна виявилася середньої якості за результатами випробувань. Значна кількість отриманих лошат мають недоліки у будові кінцівок, що негативно впливає на призову роботоздатність.

Низькою якістю потомства характеризуються і Вертеп, Гіпс, Кунгур, в потомстві яких за 5 років не виявлено жодного рисака високого класу жвавості. Досі не оцінений за цією ознакою Діалект, від якого за три роки племінного використання не випробувано жодного нащадка.

Інші молоді плідники - Київград, Кардинал, Прогрес, Порядок, Рапорт та Карфаген досить вдало розпочали своє племінне використання і у 2020 році можуть вже бути оцінені за якістю потомства.

Маточний склад української рисистої породної групи є дуже цінним за походженням, на що вказує висока оцінка кобил за цією ознакою у розрізі господарств (додаток Б) - 8,7 балів. Кобили усіх коневласників мають крупний зріст, добре виражений запряжний тип, масивність та костистість. Середні проміри становлять 161,0-162,9-184,0-19,9. Більшість племінних маток характеризуються правильним екстер'єром: оцінка 8,4 та високою роботоздатністю - 47,2% з них входять до класу 2.10 і жвавніше. Найбільш видатними за робочими якостями є дїбрівські кобили Калуга 2.01,6 (Географ-Карменсіта), рекордистка України на всі дистанції; Буря 2.02,4 (Регістр-Бульба), рекордистка СНД на дистанцію 2400 м жвавніше; Москва 2.03,5 (Мінден-Варшава). В Запорізькому кінному заводі було отримано таких видатних маток, як Омега 2.04,2 (Голос-Отважная), Ресниця 2.05 (Абсолютний-Рабиня), Хлопушка 2.03,0 (Приморськ-Хльостка); в Лимарівському - Опала 2.04,2 (Галіфакс-Гербера), Фігура 2.06,8 (Глобус-Фуксія), Осетія 2.09,5 (Сюрприз-Ора).

Кількість невивипробуваних кобил в цілому по господарствах складає 6,5%. Оцінка кобил за якістю потомства нижче, ніж жеребців, і становить 6,7 балів. Але слід враховувати, що маточний склад господарств майже на 80% складається з молодих кобил, більше половини з яких за віком ще не оцінені за якістю потомства.

Початком розведення французьких рисаків в Україні вважається період з 2002 по 2004 рік, коли у кінному заводі «France Trot» було закуплено спермопродукцію французької селекції від наступних жеребців-плідників: Б'єжело 2.01,6; Дахір де Прелон 1.58,4; Карп Діємм 1.58,3 та Люпін Сан 1.56,8. Перелічені жеребці належать до кращих плідників Франції, є переможцями престижних призів, оцінені за якістю потомства – від них походить значна кількість висококласних рисаків світу. Спермопродукція була розподілена по трьох кінних заводах та чотирьох провідних племрепродукторах, маточний склад яких найбільше відповідав високому класу жвавості жеребців-плідників французької селекції.

У 2007 році у рамках сумісної праці по розведенню французького рисака в Україні рисистою Асоціацією був придбаний французький жеребець Ідало (додаток В). Цей жеребець за свою бігову кар'єру виграв 562792 євро. Коней з такою великою сумою призових коштів до того часу ще не завозили у СНД. Ідало є переможцем та призером класичних та традиційних призів у Франції не тільки у качалці, а й під сідлом, отримавши протягом бігової кар'єри 21 перемогу. Найкращу жвавість у качалці він показав у віці 5, а під сідлом - 6 років, що знов-таки свідчить про пізньоспілість французьких рисаків.

В Україні Ідало використовувався у племрепродукторі "Рода", якій і нині спеціалізується на розведенні французьких рисаків. Незабаром ПСП "Комишанське" був придбаний французький плідник Інтерпід д'Авріль (додаток Г). Потомство цих плідників випробувалось на Київському іподромі, тоді як потомство вищеперелічених жеребців, чию спермопродукцію було придбано у Франції, випробувалось також на Одеському іподромі. На даний час в Україні селекція ведеться з використанням 6 французьких плідників (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Результативність племінного використання жеребців-плідників
французької рисистої породи в кінних заводах України

Кличка	Жва- вість, хв., с	Тривалі- сть племін- ного викори- стання, років	Покри- то кобил, гол	Отрима- но лошат, гол	Випро- бувано потомків %	Виявлено рисаків класу жвавості (хв., сек), гол		
						2.13 і жваві- ше 3-х років	2.10	2.05
Мінден	1.17,0	н/д	85	70	82,8	1	20	5
Інтерпід д` Авріль	1.12,8	4	31	25	16,0	-	1	-
Люпін Сан	1.12,9	3	25	18	82,4	-	2	1
Монпел'є	н.в.	3	20	11	54,5	-	3	2
Карп Дієм	1.14,3	6	17	11	81,8	-	4	1
Ілліко Престо	1.14,9	2	17	13	84,6	-	1	2
Ідало	1.14,0	4	15	13	61,5	-	2	1
Бьесоло	1.16,3	н/д	12	7	100,0	1	4	1
Дахір де Прелонг	1.12,6	н/д	5	4	50,0	-	-	-
Ін Лав Віз	1.10,2	н/д	3	2	100,0	1	-	-
Пассворд	1.14,3	н/д	1	1	100,0	-	1	-

Як свідчать дані таблиці, найбільша тривалість використання, відповідно і кількість нащадків належить жеребцю Мінден (Брутус Люціус-Маде) Дібрівського к.з. Крім нього, кращими за якістю потомства виявилися Монпел'є та Карп Дієм. Взагалі, як свідчать дані таблиць 3.5 та 3.6, в результаті використання плідників французької рисистої породи кількість коней класів жвавості 2.10 та 2.05 в породі збільшилась на 31,1%. Разом з тим це призвело до зниження показників скороспілості у рисаків української породної групи, на що вказує зменшення на 7% кількості рисаків 3-х років жвавіше 2.13 хв., с.

В результаті опрацювання документації, наданої керівництвом Київського, Одеського іподромів та ДП "Конярство України", було систематизовано помісне поголів'я та поголів'я вітчизняної селекції відповідно походження та результатів випробувань на іподромах (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Результати випробувань рисаків, одержаних від жеребців-плідників французької селекції

Кличка жеребця-плідника	Кількість випробуваних потомків, гол	Жвавість, с (хв.,с) на 1600 м у віці, років				Середня експертна оцінка, балів
		2	3	4	ст. вік	
Інтерпід д'Авріль	4	150,1±0,27 2.30,1	135,4±0,21 2.15,4	129,3±0,20 2.09,3	124,4±0,11 2.04,4	7,2
Люпін Сан	15	149,6±0,24 2.29,6	136,1±0,19 2.16,1	131,2±0,19 2.11,2	126,1±0,18 2.06,1	6,5
Ідало	8	149,8±0,21 2.29,8	135,0±0,11 2.15,0	130,1±0,10 2.10,1	125,6±0,09 2.05,6	6,8
Карп Дієм	9	151,2±0,14 2.31,2	136,3±0,13 2.16,3	128,3±0,12 2.08,3	126,7±0,12 2.06,7	6,9
Монпел'є	6	145,9±0,20 2.25,9	134,0±0,16 2.14,0	127,1±0,12 2.07,1	123,3±0,10 2.03,3	7,8
Ілліко Престо	11	150,6±0,27 2.30,6	136,5±0,19 2.16,5	127,5±0,16 2.07,5	124,1±0,15 2.04,1	7,3
В середньому	111	149,5±0,22 2.29,5	135,5±0,16 2.15,5	128,9±0,15 2.08,9	125,0±0,12 2.05,0	7,1

Як свідчать дані таблиці 3.7, краще за жвавістю потомство було отримано від жеребця Монпел'є (додаток Д). Цей плідник за свою доволі коротку племінну кар'єру встиг дати двох жеребців класу 2.00 і жвавіше: Романс 1.59,3 від Rosaria du Tijas та Парі Тюрф 1.59,5 від Парижанки. Такий результат дає підставу вважати його кращим з імпортованих плідників в Україні. Середній

бал за робочі якості за всі вікові періоди коливається від 6,5 до 7,7 внаслідок невисоких жвавистих показників молодняку, але у старшому віці ці показники компенсуються, і середня жвавистість коней старшого віку становить 2.05 хв.,с, що відповідає оцінці 8 балів за бонітувальною шкалою.

В таблиці 3.8 представлені дані робочих якостей потомства кращих діючих плідників російської рисистої породи.

Таблиця 3.8

Результати випробувань рисаків, одержаних від жеребців-плідників
вітчизняної селекції

Кличка жеребця-плідника	Кількість випробуваних потомків, гол	Жвавистість, с (хв.,с) на 1600 м у віці, років				Середня експертна оцінка, балів
		2	3	4	ст. вік	
Камін	80	147,6±0,33 2.27,6	132,5±0,27 2.12,5	128,7±0,18 2.08,7	127,1±0,14 2.07,1	7,2
Льдегіз	27	148,4±0,29 2.28,4	134,3±0,24 2.14,3	130,4±0,14 2.10,4	128,8±0,16 2.08,8	6,5
Голос	56	145,7±0,31 2.25,7	135,6±0,25 2.15,6	129,5±0,20 2.09,5	128,6±0,17 2.08,6	6,7
Гайдук	10	149,8±0,19 2.29,8	136,2±0,15 2.16,2	131,0±0,11 2.11,0	129,5±0,09 2.09,5	6,2
Графік	11	144,0±0,16 2.24,0	131,9±0,12 2.11,9	127,5±0,10 2.07,5	126,3±0,08 2.06,3	7,6
Регістр	9	143,3±0,17 2.23,3	132,1±0,14 2.12,1	128,1±0,12 2.08,1	126,9±0,11 2.06,9	7,5
В середньому	193	146,5±0,24 2.26,5	133,7±0,19 2.13,7	129,2±0,14 2.09,2	127,8±0,12 2.07,8	7,0

Як свідчать дані таблиці, найкращу експертну оцінку мають потомки Графіка та Регістра: 7,6 та 7,5 відповідно. Порівнюючи дані таблиць 3.7 та 3.8,

бачимо, що у дворічному віці представники вітчизняних ліній переважають за жвавистю помісне поголів'я на 3 хв, а у трирічному - на 1 хв 8 с. У чотирирічному віці показники жвавості між тваринами обох груп нівелюються з незначною перевагою французьких потомків - 0,03 с, а у старшому віці ця перевага становить вже 2 хв 8 с., що знов таки свідчить про пізньоспілість французького рисака. В цілому ж середня експертна оцінка робочих якостей за всі вікові періоди у рисаків обох груп є майже однаковою.

Кількість виступів у рисистих коней залежить від норм виступів кожної вікової групи на місяць. В таблиці 3.9 представлені дані по кількості перемог та зайнятих місць потомків вітчизняних та французьких плідників.

Таблиця 3.9

Результативність виступів у призах потомків французьких жеребців-плідників

Кличка жеребця-плідника	Кількість виступів	Кількість перемог		У традиційних призах	
		п	%	п	%
Інтерпід д'Авріль	656	257	39,2	95	14,5
Люпін Сан	2460	909	36,9	211	8,6
Ідало	1312	723	55,1	162	12,3
Карп Дієм	1476	871	59,0	219	14,8
Монпел'є	984	757	76,9	334	33,9
Ілліко Престо	1804	1137	63,0	445	24,6
В середньому на 1 гол	1449	776	53,5	244	16,8

Судячи з даних таблиці, найбільшу кількість перемог у відсотковому співвідношенні мали потомки Монпел'є, як у загальних, так і у традиційних призах: 76,9 та 33,9 відповідно. Найнижчі показники належать потомкам Люпін Сана: відповідно 36,9 та 8,6. Слід зазначити, що перемоги у традиційних призах вважаються найвагомішими в індустрії іподромних випробувань.

В таблиці 3.10 представлені результати виступів потомків кращих плідників вітчизняної селекції.

Найкращі показники за відсотком перемог спостерігаються у потомків Регістра - 64,9 та Графіка - 58,3. Крім того, у них майже однаковий відсоток перемог у традиційних призах: 28,8 та 28,3 відповідно. Найнижчі показники - у потомків Ільдегіза - 21,9% у загальних та 8,4% у традиційних призах.

Таблиця 3.10

Результативність виступів у призах потомків вітчизняних жеребців-плідників

Кличка жеребця-плідника	Кількість виступів	Кількість перемог		У традиційних призах	
		n	%	n	%
Камін	13120	7177	54,7	3265	24,9
Ільдегіз	4428	970	21,9	372	8,4
Голос	9184	5244	57,1	2993	32,6
Гайдук	1643	560	34,1	219	13,3
Графік	1831	1067	58,3	519	28,3
Регістр	1519	986	64,9	437	28,8
В середньому на 1 гол	5288	2667	50,4	1301	24,6

Аналізуючи дані таблиць 3.9 та 3.10, можна зробити висновок, що поголів'я помісних рисаків переважає поголів'я рисаків вітчизняної селекції за кількістю перемог у загальних призах на 3,1%, однак поступається кількістю перемог у традиційних призах на 7,8%. Пояснюється це тим, що потомки французьких плідників почали брати участь у традиційних призах значно пізніше, ніж потомки плідників вітчизняної селекції, кількість яких у даному дослідженні переважає у 3,65 рази.

Підвищення роботоздатності коней нерозривно пов'язане з удосконаленням прийомів їх використання, тренінгу та випробувань. Тільки правильне тренування та створення оптимальних умов для проявлення максимальної жвавості коня в тому чи іншому вигляді дають змогу правильно

оцінити його основні селекційні ознаки – робочі якості. Система тренінгу на іподромі уявляє собою єдиний процес, який має забезпечувати нормальний розвиток коней та прояв ними максимальної жвавості. Під впливом тренінгу у них збільшується м'язова маса, внаслідок чого змінюються окремі проміри. Динаміка промірів коней російської рисистої породи французького походження наведена в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Вікова динаміка промірів російських рисаків французького походження

Вік, років	n	Проміри, см.			
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват	
				грудей	п'ястка
2	53	156,7±1,2	157,9±1,2	176,1±2,1	20,0±0,11
3		158,3±1,1	160,8±1,0	179,9±1,1	20,3±0,07
4		160,0±0,8	162,9±1,1	182,2±0,5	20,5±0,04
ст. вік		163,1±0,9	166,0±0,8	185,3±0,4	21,0±0,03

Дані таблиці 3.11 свідчать, що іподромний тренінг забезпечує нормальний розвиток коней. Значні зміни відбуваються у віці 2-3 років. У цей період висота в холці збільшується на 1,6 см; коса довжина тулубу – на 2,9; обхват грудей – на 3,8 та обхват п'ястка на 0,3 см. Ця різниця є статистично вірогідною лише за обхватом грудей ($P < 0,05$). Пов'язано це з різницею у фактичному віці коней. Дата народження рисаків, що поступають на іподром, коливається з лютого по червень, а вік їх обчислюється з початку року (згідно Правил випробувань племінних коней рисистих, верхових і ваговозних порід на іподромах України [33]).

Різниця за промірами у віці 4 років між окремими жеребцями складає по висоті в холці – 9,5 см, косій довжині тулубу – 15,5 см; обхвату грудей – 11,5 см; обхвату п'ястка – 2 см. У старшому віці всі проміри коней збільшуються. Це є логічним, оскільки до групи старшого віку належать рисаки від 5 до 12 років, ріст деяких з них триває досить довго.

В таблиці 3.12 представлена вікова динаміка промірів російських рисаків вітчизняного походження. Дані цієї таблиці свідчать про аналогічні зміни промірів у нащадків вітчизняних плідників. При порівнянні даних таблиць 3.11 та 3.12 бачимо, що коні французького походження переважають потомків вітчизняних плідників за всіма промірами та в усі вікові періоди.

Таблиця 3.12

Вікова динаміка промірів російських рисаків української селекції

Вік, років	n	Проміри, см.			
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват	
				грудей	п'ястка
2	193	155,6±1,6	156,3 ±1,4	175,0±1,4	19,5±0,11
3		157,5±1,8	159,4±1,5	177,9±1,9	20,0±0,05
4		159,0±0,8	161,8±0,9	179,5±0,8	20,1±0,02
ст. вік		161,0±0,7	163,7±0,5	182,2±0,6	20,5±0,01

Для більш об'єктивної оцінки екстер'єру були розраховані індекси тілобудови коней різного походження (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Вікова динаміка індексів тілобудови рисаків різного походження

Вік, років	Походження	Індекс, %		
		формату	масивності	костистості
2	українське	100,4	112,5	12,5
	французьке	100,8	112,4	12,7
3	українське	101,2	112,9	12,6
	французьке	101,6	113,6	12,8
4	українське	101,7	112,9	12,6
	французьке	101,8	113,9	12,8
ст. вік	українське	101,7	113,2	12,7
	французьке	101,8	113,6	12,9

Дані таблиці 3.13 підтверджують дані попередніх таблиць та свідчать про те, що рисаки французького походження за екстер'єром є більш масивні, розтягнуті та костисті порівняно з рисаками української селекції. Таким чином, прилиття крові французької рисистої породи з метою покращення жвавості привело як до пізньоспілості, так і до деяких внутрішньопородних змін типу тілобудови та калібру коней.

Оцінку промірів, типовості, походження та робочих якостей коней різних ліній проводили згідно Інструкції з бонітування племінних коней [16] (табл. 3.14)

Таблиця 3.14

Оцінка коней різного походження за бонітувальними ознаками

Походження	Оцінка, балів				
	родовід	типовість	проміри	екстер'єр та конституція	робоча продуктивність
Українське	8,7	7,7	8,3	6,5	7,0
Французьке	8,5	8,2	9,0	7,3	7,1

Отже, потомки жеребців французької рисистої породи переважають потомків жеребців української селекції за всіма бонітувальними ознаками, але слід відзначити, що в даній таблиці враховували оцінку за промірами та екстер'єром у старшому віці. В цілому ж по роках на іподромах України спостерігається тенденція до зниження якості рисистого молодняку, зокрема зниження промірів у рисаків дворічного віку, які надходять на випробування, особливо з господарств державної власності. Це може свідчити про порушення технології ведення кіннозаводства у цих господарствах. Часто серед дворічок зустрічаються грубі, сируваті особини із сирими путовими та скакальними суглобами; серед недоліків екстер'єру спостерігаються м'яка спина, запалий поперек, дахоподібний або звислий круп, перехвати під зап'ястком та розкид кінцівок. Значна частка молодняку не утримується на іподромах до старшого віку, оскільки їх випробування є не доцільним. На тлі цих обставин, рисаки

українського походження мають перевагу перед французькими, оскільки у віці 2-3 років встигають довести свою перевагу у робочих якостях.

Таблиця 3.15

Рекорди жвавості рисаків української рисистої породної групи на 1.01.2019 р.

Дистанція, м	Стать	Жвавість хв., с	Кличка	Походження	Місце народження
2 роки					
600	ж	2.08,5	Гороскоп Варпик	Рей Ганн –Графіня Рей Ганн - Вестфалія	ТОВ «Еліта»
600	к	2.06,7	Яблонька	Бальзак - Ярнауґа	Запорізький к.з.
3 роки					
1600	ж	2.02,2	Гоготун	Глібт – Горечь	Дібрівський к.з.
	к	2.03,6	Вестфалія	Монпел'є - Ватаґа	ПР «Рода»
2400	ж	3.10,7	Парі Тюрф	Монпел'є-Парижанка	ПР «Рода»
2400	к	3.08,9*	Буря	Регістр - Бульба	Дібрівський к.з.
4 роки					
1600	ж	2.00,0	Гоготун	Глібт – Горечь	Дібрівський к.з.
	к	2.01,6	Калуга	Географ - Карменсіта	Дібрівський к.з.
2400	ж	3.08,0	Романс	Монпел'є-Rosaria du Tijas	ПР «Рода»
	к	3.07,7	Буря	Регістр - Бульба	Дібрівський к.з.
3200	ж	4.26,9	Гром	Регістр – Гіда	Дібрівський к.з.
	к	4.15,5	Буря	Регістр - Бульба	Дібрівський к.з.
4800	ж	6.50,5	Гангстер	Гайдук – Геральдіка	ПСП «Комишанське»
	к	6.50,0	Проказниця	Компас - Побойка	К.з. «Шахтар»
Старшого віку					
1600	ж	1.59,3	Порядок	Джилл'с Краун – Пасія	Запорізький к.з.
	к	2.01,6	Калуга	Географ - Карменсіта	Дібрівський к.з.
2400	ж	3.03,8	Порядок	Джилл'с Краун - Пасія	Запорізький к.з.
	к	3.07,7	Буря	Регістр - Бульба	Дібрівський к.з.
3200	ж	4.11,8	Графік	Камін – Горянка	Дібрівський к.з.
	к	4.16,3	Москва	Мінден – Варшава	Дібрівський к.з.
4800	ж	6.34,3	Вертеп	Пересвет – Венґрія	Дібрівський к.з.
	к	6.41,3	Калуга	Географ - Карменсіта	Дібрівський к.з.

* - рекорд СНД

Одним з критеріїв оцінки успіху племінної роботи в напрямку удосконалення таких головних селекційних ознак, як жвавність, скороспілість, витривалість та дистанційність є рекорди рисистих коней для різного віку на різні дистанції (табл. 3.15).

За даними таблиці 3.15, рисаками французького походження, а саме потомками Монпел'є, було встановлено 3 рекорди, і датуються вони 2014 (Романс) та 2016 (Вестфалія, Парі Тюрф) роками. Ще один рекорд, на дистанцію 3200 м для старшого віку належить кобилі французького походження Москві (2002 р). Всі інші рекорди були встановлені у період 2002-2013 р. Також у 2017 році на Київському іподромі було отримано два жеребця класу 2.00 і жвавіше, один з яких - Парі Тюрф - має французьке походження. Після встановлення власного рекорду він був проданий за кордон. Отже, використання французьких плідників має добру перспективу для отримання нових рекордистів на іподромах України та створення гідної конкуренції за кордоном.

3.4. Економічна ефективність випробувань коней рисистих порід на Одеському іподромі

Іподромний тренінг є невід'ємною часткою селекційної роботи. Він дозволяє підготувати коней до прояву ними максимальної роботоздатності під час випробувань та оцінити їх за цією найважливішою селекційною ознакою з метою відновлення та поповнення відтворного складу у кінних заводах та племрепродукторах. За показниками роботоздатності можна судити про стан породи – відбувається її прогрес чи регрес.

Наглядним показником ефективності систем тренінгу на Одеському іподромі може слугувати таблиця жвавості п'яти кращих російських рисистих коней різних вікових груп за останні три роки (табл. 3.16):

Таблиця 3.16

Жвавiсть п'яти кращих росiйських рисистих коней рiзних вiкових груп, яка була показана за останнi три роки на Одеському iподромi

2017		2018		2019	
Кличка	Жвавiсть	Кличка	Жвавiсть	Кличка	Жвавiсть
1	2	3	4	5	6
Дворiчнi					
Оренбург	2.09,5	Разработка Напряга	2.17,5	Яблонька	2.06,7
Гадалка	2.10,7	Креолка	2.20,7	Грамотей	2.13,0
Варiант	2.12,3	Реформа	2.23,0	Опус	2.19,5
Морская Гладь Смуга	2.19,2 2.19,2	Розкраска	2.24,0	Орбiта	2.21,4
Мемуар	2.20,5	Ходкий	2.25,2	Оперетка	2.21,6
Середня жвавiсть по iподрому	2.30,1	Середня жвавiсть по iподрому	2.24,9	Середня жвавiсть по iподрому	2.22,5
Трирiчнi					
Сьогун	2.09,0	Боевая Песня	2.08,0	Реформа	2.06,7
Горняк	2.09,2	Напористая	2.08,2	Креолка	2.07,0
Гривна Критика	2.12,2 2.12,2	Оренбург	2.09,2	Напряга	2.08,0
Горная	2.12,4	Морська Гладь	2.10,4	Рупор	2.09,0
Гармонь	2.12,8	Кiлiкiя	2.11,4	Ходкий	2.11,5
Середня жвавiсть по iподрому	2.17,5	Середня жвавiсть по iподрому	2.16,5	Середня жвавiсть по iподрому	2.13,4
Чотирирiчнi					
Очаг	2.06,3	Горняк	2.05,6	Морська Гладь	2.04,9
Брифiнг	2.07,0	Критика	2.05,7	Оренбург	2.06,7
Бурка	2.08,0	Репетицiя	2.07,7	Боевая Песня	2.07,2
Орегона	2.09,9	Гривна Сьогун Хабiба	2.08,0	Мемуар	3.14,4(2.07,6)
Воркута	2.11,2	Гармонь	2.08,4	Варiант IЗ	2.07,7
Середня жвавiсть по iподрому	2.10,6	Середня жвавiсть по iподрому	2.10,7	Середня жвавiсть по iподрому	2.12,6

Продовж. табл. 3.16

Старший вік					
1	2	3	4	5	6
-	-	Очаг	2.02,8	Горняк	2.02,8
-	-	Брифінг	3.10,2(2.04,8)	Очаг	2.04,7
-	-	Гігант	2.07,0	Гігант	2.06,3
-	-	Опрос	2.07,5	Брифінг	2.07,0
-	-	-	-	Округа	2.10,5
Середня жвавність по іподрому	-	Середня жвавність по іподрому	2.05,5	Середня жвавність по іподрому	2.07,2

Як свідчать дані таблиці 3.16, середня жвавність по іподрому в різні роки вар'ює серед всіх вікових груп. Але серед коней, які мали найкращу жвавність у 2017 році, більшість поголів'я (53%) мають французьке походження. Аналогічно, у 2018 році це співвідношення складає 49 та 51%; у 2019 – 47 та 53%.

Таблиця 3.17

Виробнича діяльність філії «Одеський іподром» ДП «Конярство України» у 2019 році

Найменування показника	Факт. виконання	Було в минулому році
Кількість випробуваних коней	101	135
Кількість днів випробувань	31	37
Кількість коневиступів	702,5	915,5
Проведено заїздів	158	191

Починаючи з 2016 року випробування рисистих коней на іподромі позбавлені призових сум. Це пов'язане з недостатнім фінансуванням з боку держави, а також відсутністю інвестицій з боку приватних власників, оскільки установа є державною. Важливою ланкою у розвитку іподромного бізнесу в країнах Європи є тоталізатор, але в Україні на даний час припинено його функціонування, що також надає значних збитків галузі рисистого спорту.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Одеський іподром (рис. 6) розташований у Малиновському районі міста Одеси в Ізмаїльсько-Одеському агрогрунтовому районі південної агрокліматичної зони України. Загальна площа – 33,5 га.

Територія іподрому розташована на рівній місцевості без схилів. Напрямок пануючих вітрів – південно-західний. Кліматичні умови типові для Одеської області: середня температура влітку +30-35°C, взимку -7-8°C.

На території іподрому розташоване джерело водопостачання, яке забезпечує потребу в доброякісній воді для напування тварин, виробничих, господарських та протипожежних потреб.

Територія іподрому розділена на адміністративно-господарську та виробничу зони, що дозволяє створити умови для чіткої організації виробничого процесу. У виробничій зоні розміщені стайні для утримання коней, ветеринарний лазарет, кузня для виготовлення підков. Також на території виробничої зони розташований гараж для автомобілів, які використовуються для привезення кормів зі складу, вивезення гною та догляду за біговими доріжками.

Для профілактики стресів у тварин на іподромі проводяться спеціальні заходи, які зорієнтовані на повноцінну годівлю коней, дотримання оптимальних параметрів мікроклімату приміщень, дотримання режиму годівлі, тренувань та відпочинку.

На іподромі для зниження концентрації аміаку та дезодорації повітря застосовують підстилку з дерев'яної тирси. Стайні обладнані системою природної вентиляції з ефективними притоковими дефлекторами, які використовують природний тиск вітру. Вентиляційні викиди не очищують.

У системі ветеринарно-санітарних заходів систематично здійснюються заходи з дезинфекції, дезинсекції та дератизації.

При утриманні коней на іподромі утворюються значні обсяги відходів гною, які містять значну кількість біогенних елементів, патогенної

мікрофлори, личинок та яєць гельмінтів. Це негативно впливає на тварин та людей, рослинний світ, клімат, санітарно-побутові умови працівників іподрому а також на проживання населення, яке мешкає поблизу підприємства.

На іподромі гній з приміщень видаляють вручну з подальшим транспортування його у місця зберігання, з яких гній періодично вивозять транспортом за межі міста. Розрахунок виходу гною та площі необхідного гноєсховища приведений в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Розрахунок виходу гною та площі гноєсховища

Тварини	Поголів'я в господарстві, гол.	Кількість гною, одержаного від тварини		Площа гноєсховища, м ²	
		За добу, кг	За рік, тон	На одну тварину	На все поголів'я
Коні	131	25-30	3150-3780	1,5-1,8	189 - 227

Як свідчать дані таблиці 4.1, мінімальна площа гноєсховища потрібна бути не менше 189 м², щоб забезпечити потребу господарства у зберіганні гною, який потім вивозять на поля для підживлення рослин.

На іподромі при в'їзді та біля кожної стайні розташовані дезбар'єри. Територія іподрому має тверде покриття (асфальт), який забезпечує під'їзні шляхи до кожної стайні. На території іподрому є зелені насадження, але в недостатньої кількості. У табл. 4.2 приведені розрахунки додаткового озеленіння господарства.

Таблиця 4.2

Розрахунок кількості насаджень для озеленіння іподрому

Сторони світу	Довжина огорожі	Види посадки	Вид дерев та чагарників	Ряд посадки	Відстань між деревами	Кількість дерев на рядку
Північ	200	Ажурна	Тополі	1-й	5	40
			Верби	2-й	6	33
Захід	800	Багаторядна продувна	Акації	1-й	7	114
			Горіхи	2-й	8	100
			Липи	3-й	6	133
			Клени	4-й	6	133
			Дуби	5-й	10	80
Схід	800	Ажурна	Тополі	1-й	5	160
			Верби	2-й	6	133
Південь	200	Ажурна продувна	Тополі	1-й	5	40
			Ясени	2-й	6	33
Всього						999

Як видно з даних таблиці 4.2, на території іподрому потрібно висадити 999 дерев для покращення екологічного стану підприємства та його естетичного вигляду.

Рис. 6. Одеський іподром, загальний вигляд

ВИСНОВКИ

1. На Одеському іподромі випробують рисистих коней різних порід. Система тренінгу, що застосовується до рисаків на іподромі, враховує вік, стать та породну належність коней як чинників, що безпосередньо впливають на формування спортивної роботоздатності.
2. Встановлено, що у дворічному віці представники вітчизняних ліній переважають за жвавистю помісне поголів'я на 3 хв, а у трирічному - на 1 хв 8 с. У чотирирічному віці показники жвавості між тваринами обох груп нівелюються з незначною перевагою французьких потомків - 0,03 с, а у старшому віці ця перевага становить вже 2 хв 8 с., що знов таки свідчить про пізньоспілість французького рисака. В цілому ж середня експертна оцінка робочих якостей за всі вікові періоди у рисаків обох груп є майже однаковою.
3. Поголів'я помісних рисаків переважає поголів'я рисаків вітчизняної селекції за кількістю перемог у загальних призах на 3,1%, однак поступається кількістю перемог у традиційних призах на 7,8%. Пояснюється це тим, що потомки французьких плідників почали брати участь у традиційних призах значно пізніше, ніж потомки плідників вітчизняної селекції, кількість яких у даному дослідженні переважає у 3,65 рази.
4. Коні французького походження переважають потомків вітчизняних плідників за промірами, індексами тілобудови а також бонітувальними ознаками.
5. Економічна ефективність випробування коней на іподромі є збитковою у зв'язку з відсутністю державного фінансування та роботи тоталізатору.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. Фахівцям кінних заводів та племінних господарств використовувати в селекційній роботі жеребців бажаного типу, які можуть бути поліпшувачами екстер'єру та жвавості потомства.
2. У кінних заводах планувати кроси ліній, спрямовуючи селекцію не тільки на екстер'єрні показники, а й на максимальний прояв роботоздатності як основного виду продуктивності рисистих коней.
3. Застосовувати перевірених плідників французького походження на вітчизняних матках російської рисистої породи як поліпшувачів екстер'єрних та робочих якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балакшин О. А. Совершенствовать работу с породами. *Коневодство и конный спорт*. 1990. № 1. С.11-12.
2. Барановський Д. І., Брагінець О. М., Хохлов А. М. Біометрія в програмному середовищі MS Excel: навчальний посібник. Харків: СПД ФО Бровін О.В., 2017. 90 с.
3. Бондарь А. А. Конярство України: віхи історії і сучасність. *Науково-технічний бюлетень ІТ УААН*. № 82. Харків, 2002. С. 131-138.
4. Валк Н.К. Физиологические характеристики спортивных лошадей/ Н.К. Валк, Л.П. Парышева, Л.С. Романова// Физиологические аспекты тренировки лошадей.- ВНИИ коневодства, 2003. – С. 149-152.
5. Витт В. О. Из истории русского коннозаводства. Создание новых пород лошадей на рубеже XVIII-XIX ст. Москва: Сельхозиздат, 1952. С. 359.
6. Витт В. О. О французских рысаках. *Французские рысаки: приложение к бюлетеню «Беговые ведомости»*. Москва, Ассоциация «Содружество». 2002. Вып.1. С.5-13.
7. Витт В. О. Очерки по истории рысистого и коннозаводства и беговых испытаний. *Коннозаводство и коневодство*. 1929, № 987 (31). С.5-9.
8. Владыкин А. Н. Комплексная оценка рысистой лошади как метод массового отбора. *Вестник сельскохозяйственной науки*. 1940. № 1. С.82-88.
9. Владыкин Н. А. Очерк русско-американского коннозаводства. *Государственная племенная книга рысистых лошадей*. Москва: ВНИИ коневодства, 1935. Т.3. С.9-322.
10. Волгина Н. В. Работоспособность лошадей русской рысистой породы. *Збірник наукових праць ЛДАУ*. Луганськ, 2000. № 6 (15). С.113-116.
11. Волков Д. А. Породные ресурсы и проблемы коневодства Украины. *Науково-технічний бюлетень ІТ УААН*. Харків, 2002. № 82. С. 13-22.
12. Волков Д. А., Ткачова І. В. Про що свідчать випробування рисистих коней на іподромах України. *Тваринництво України*. 2009. № 9. С. 2-6.

13. Генетичні ресурси коней в Україні / П. І. Вербицький та ін. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва УААН*. 2008. № 98. С. 3-11.
14. Гороховская А. В. Наследственная и паратипическая обусловленность резвостных характеристик лошадей русской рысистой породы: дисс. канд. с.-х. наук: 06.02.01 / ТСХА. Москва, 2010. 195 с.
15. Єфименко М. Я., Подоба Б. Є., Стефурак Ю. П., Черняков Н. Є. Генетичний фонд деяких порід коней в Україні. *Нові методи селекції і відтворення високопродуктивних порід і типів тварин*: мат. наук.-виробн. конфер. (29-30.05.1996 р.). Київ: Асоціація «Україна», 1996. С.197.
16. Інструкція з бонітування племінних коней. Інструкція з ведення племінного обліку. Положення про централізований племінний облік у конярстві. Ю. Ф. Мельник та ін. Київ: Аристей, 2007. 108 с.
17. Калашников В. В. Генеалогический подбор при скрещивании русского рысака с американским *Резервы развития и повышения эффективности коневодства*: сб. научн. тр. ВНИИ коневодства. Рязань, 1979. С. 33-36.
18. Калашников В. В. Пути совершенствования русской рысистой породы. *Государственная племенная книга лошадей русской рысистой породы*. Москва, 1982. Т.17. С. 7-16.
19. Калашников О. В. Нужны французские рысаки. *Коневодство и конный спорт*. 1988. №5. С.13.
20. Калашников В. В., Фомин А. Б. Основные положения по племенной работе с русской рысистой породой лошадей на 1981-1990 гг. Дивово, ВНИИ коневодства, 1984. 135 с.
21. Калашников В. В., Фомин А. Б. Пути совершенствования русского рысака. *Коневодство и конный спорт*. 1977. № 3. С. 9-12.
22. Калашников В. В., Фомин А. Б. Резвость русско-французских помесей. *Коневодство и конный спорт*. 1975. № 4. С. 12-13.
23. Карлсен Г.Г. Тренинг и испытание рысаков. М.: "Колос", 1978. С. 84-107.
24. Киселева Н. Коневодство Франции. *Коневодство и конный спорт*. 1986.

№ 4. С.34.

25. Клок В. Н. Что дает межпородное скрещивание. *Коневодство и конный спорт*. 1989. № 6. С.16-17.
26. Корнієнко О. О. Оцінка стану рисистого кіннозаводства України. *Науково-технічний бюлетень ІТ НААН*. Харків, 2012. № 106. С.54-59.
27. Кунець В. В. Вітчизняне конярство: досвід століть (1848-2010 рр.): бібліографічний покажчик у 2-х частинах / НААНУ, Ін-т тваринництва; уклад. В. В. Кунець, наук. ред. Є. В. Руденко. Харків, 2011. 274 с.
28. Лінькова Н. В. Стан російської рисистої породи в кінних заводах України. *НТБ ІТ УААН*. Харків, 2001. Вип. 79. С.46-50.
29. Мельник Ю. Ф., Буркат В. П., Гузєв І. В. Селекційний процес і стан генетичних ресурсів тваринництва в Україні. Київ: Аграрна наука, 2002. С. 3–22.
30. Новіков О. О., Ткачова І. В. Російська рисиста порода в Україні. *Годівля коней. Сучасний стан галузі. Проблеми та перспективи*: матеріали ІІ всеукр. наук.-практ. конфер. (Дніпропетровськ, 10-11 жовт. 2005 р.). Дніпропетровський ДАУ, 2005. С. 52-57.
31. Ползунова А. М. Французский феномен (о рысаках). *Конный мир*. 2002. № 5. С.45-51.
32. Порівняльна характеристика селекційних ознак популяції коней російської рисистої породи України та Російської Федерації як передумова для відокремлення та формування українського внутрішньопородного типу / О. О. Корнієнко [та ін.]. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН*, 2014. № 111. С. 84-95.
33. Правила випробувань племінних коней рисистих, верхових і ваговозних порід на іподромах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0614-02> (дата звернення 02.06.2020).
34. Програма селекції коней російської рисистої породи в Україні на 2001-2010 роки / І. П. Горошко та ін. К.: Аграрна наука, 2003. 74 с.
35. Стародумов М. И. К вопросу о французском рысаке. *Рысак и скакун*.

2003. № 3. С.39-43.

36. Ткачова І. В. Використання плідників французької рисистої породи при удосконаленні вітчизняної частини популяції російської рисистої породи коней.

Тваринництво України. 2007. № 10. С.24-28.

37. Ткачова І. В. Порівняльна характеристика коней рисистих порід, методів їх створення, селекції і систем випробувань. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва УААН*. 2008. № 97. С. 308-313.

38. Ткачова І. В., Мирось В. В. Сучасний стан російської рисистої породи коней в Україні. *Вісник державного агроекологічного університету*. 2006. Вип. 1 (16). С. 103-108.

39. Українська рисиста породна група коней / І. В. Ткачова, О. О. Ткаченко та ін. *Аграрна наука – виробництву*. Київ: Аграрна наука, 2017. № 3 (81). С. 21.

40. Фомин А. Б., Калашников В. В. Резвость русско-французских помесей. *Коневодство и конный спорт*. 1975. № 4. С.12-13.

41. Хлопцева Л. С. Минден и его потомство. *Беговые ведомости*. 2001.

№ 3 (33). С.34-35.

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристика основних селекційних ознак плідників української рисистої породної групи сучасного складу

Господарство	Характеристика плідників						Розподіл за класами жвавості				Середній бал бонітування		
	n	середня жвавість хв, с	середні проміри, см				2.05,0 і жвавіше	2.05,1-2.10,0	2.10,1-2.15,0	2.15,1 і тихіше	ПОХОДЖЕННЯ	екстер'єр	ЯКІСТЬ ПОТОМСТВА
			ВХ	КДТ	ОГ	ОП							
Запорізький к.з.	5	2.00,9	159,8	160,8	182,4	20,3	5	-	-	-	9,75	8,0	-
Дібрівський к.з.	3	2.00,5	164,0	166,0	194,7	20,7	3	-	-	-	10,0	9,5	8,0
Лимарівський к.з.	2	2.02,4	163,5	165,5	184,5	20,5	2	-	-	-	9,5	8,0	8,0
<i>Усього по кінних заводах</i>	<i>10</i>	<i>2.01,3</i>	<i>162,7</i>	<i>164,6</i>	<i>188,9</i>	<i>20,5</i>	<i>10</i>	-	-	-	<i>9,75</i>	<i>8,5</i>	<i>8,0</i>
ПЗ "Україна"	2	2.01,3	158,0	162,5	181,0	20,0	2	-	-	-	9,0	9,0	7,0
ПР "Рода"	1	1.57,6	162	168	190	21,0	1	-	-	-	10,0	10,0	10,0
ФГ "Універсал"	2	2.03,6	164	168	185	19,8	1	1	-	-	9,0	7,75	-
ПР "Еліта"	3	2.02,4	163	165	190	21,5	2	-	-	-	8,0	7,5	-
Інші ПР													
<i>Усього по плем-репродукторах</i>	<i>8</i>	<i>2.01,2</i>	<i>161,8</i>	<i>165,9</i>	<i>186,5</i>	<i>20,6</i>	<i>6</i>	<i>1</i>	-	-	<i>9,0</i>	<i>8,6</i>	<i>8,5</i>
Загалом по господарствах	18	2.01,3	162,3	165,3	187,7	20,6	16	2	-	-	9,4	8,6	8,3

Додаток Б

Характеристика основних селекційних ознак маток української рисистої породної групи сучасного складу

Господарство	Характеристика маток						Розподіл за класами жвавості				Середній бал бонітування		
	n	середня жвавість хв, с	середні проміри, см				2.05,0 і жвавіше	2.05,1-2.10,0	2.10,1-2.15,0	2.15,1 і тихіше	походження	екстер'єр	якість потомства
			ВХ	КДТ	ОГ	ОП							
Запорізький к.з.	40	2.10,8	159,5	161,8	182,8	19,5	3	17	7	13	9,3	7,5	7,8
Дібрівський к.з.	31	2.08,2	160,9	163,4	184,7	20,0	11	13	5	2	9,5	8	6,2
Лимарівський к.з.	46	2.14,4	158,5	161,3	183,6	19,7	1	20	8	18	9,0	7,5	7,3
<i>Усього по кінних заводах</i>	<i>117</i>	<i>2.11,0</i>	<i>159,6</i>	<i>162,1</i>	<i>183,7</i>	<i>19,7</i>	<i>15</i>	<i>50</i>	<i>20</i>	<i>33</i>	<i>9,3</i>	<i>7,6</i>	<i>7,1</i>
ПЗ "Україна"	7	2.08,2	161,5	166,1	187,9	20,8	3	4	-	3	9,0	7,5	7,5
ПР "Рода"	15	2.11,3	163,0	163,0	190,7	19,7	1	1	1	1	9,0	7,5	-
ФГ "Універсал"	12	2.28,7	161,1	165,1	183,1	19,4	-	2	-	10	8,0	8,0	-
ПР "Еліта"	10	2.18,6	158,7	165,9	186,0	20,5	-	1	-	9	9,0	7,8	6,5
Інші ПР	28	2.18,7	163,7	162,6	183,7	19,7	5	9	6	18	8,0	7,7	5,0
<i>Усього по плем-репродукторах</i>	<i>72</i>	<i>2.17,7</i>	<i>162,4</i>	<i>163,8</i>	<i>185,3</i>	<i>20,0</i>	<i>9</i>	<i>17</i>	<i>7</i>	<i>41</i>	<i>8,4</i>	<i>7,7</i>	<i>6,3</i>
Загалом по господарствах	189	2.14,5	161,0	162,9	184,5	19,9	24	67	28	74	8,8	7,7	6,7

ІДАЛО

ІНТЕРПІД д'АВРІЛЬ

МОНПЕЛ'Є

